

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 50 (11).** 1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Välisasjade komisjoni täiendawad walimised. — 3. Juhatuse teadaanne § 12-a põhjal maksmapandud seaduste ja määruste komisjonidesse andmise kohta. — 4. Riigi 1921 a. eelarwe II lugemisel. — 5. Kahe järgmise koosoleku aja ja päewakorra määramine. — 6. Koosoleku lõpetamise küsimuse ülestõstmine. — 7. Eelarwe arutamise jätkamine.

Riigikogu koosolek 20. juulil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 73 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse lauas: rahaminister **G. Westel**, kaubandus-tööstusminister **Joh. Kukk.**

Koosolek algab kell 5,15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **A. Kerem:** Awan Riigikogu koosoleku. Sotsiaaldemokraatlike Tööliste Partei Riigikogu rühma poolt on ettepanek tehtud päewakorda täiendada komisjoni täiendawate walimistega. Selle ettepaneku wastu ei waielda, sellega loen ma selle ettepaneku wastuwõetuks. On ettepanek tehtud seda esimeseks päewakorrapunktiks wõtta. Selle wastu ei waielda, sellega loen ma selle ettepaneku wastuwõetuks. Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juure.

2. Komisjoni täiendawad walimised. Riigikogu Sotsiaaldemokraatlike Tööliste Partei Riigikogu rühma juhatus teatab, et rkl. Karl Ast välisasjade komisjonist lahkub. Sotsiaaldemokraatline rühm paneb Riigikogule ette K. Ast'i asemele walida välisasjade komisjoni rkl. M. Martna. (Hääletatakse.) M. Martna on välisasjade komisjoni walitud.

Peale selle on mul au Riigikogule teatada, et Wabariigi Walitsuse poolt § 12-a põhjal maksmapandud järgmised seadused, mis sekretäär ette kannab, sisse tulnud on ja juhatus on neid wastawatesse komisjonidesse otsustanud edasi saata. Palun sekretääri neid seadusi ette kanda.

3. Juhatuse teadaanne § 12-a põhjal maksmapandud seaduste ja määruste komisjonidesse andmise kohta. Abisekretäär **J. Bergman** (loeb): Rahaasjanduse komisjoni:

1. Tartu ülikooli õpetajate palgaseadus.
2. Seadus Baltiski wabasadama kohta.

3. Seadus mõnede muudatuste kohta tulumaksu-seaduses.

4. Seadus kallismetallide ja kalliskiwide, raha ja wäärtpaberite wäljaweo kohta.

5. Määrus erakorralise eelkrediidi kohta sõjaministeeriumile.

6. Seadus tolliraha tagasimaksmise kohta.

7. Seadus mõnede aktsiisimaksude kergenduse kohta.

Maaseaduse komisjoni:

1. Seadus Eesti spordiselts „Kalew’ile“ tasuta kasutamiseks maaandmise kohta Wiimsi mõisast.

Üleüldisesse komisjoni:

1. Korraldus piiratud wastutusega Inglise-Balti laewaehituse ja masinatööstuse kompanii tegewuse kohta Eesti wabariigi piirides.

2. Seadus kultuurkapitaali asutamise kohta.

3. Seadus üksikute karistuste ja kohtupidamise seaduse määruste muutmise kohta.

Haridus- ja rahaasjanduse komisjoni.

1. Seadus Eesti wabadussõjast osawõtnud kooliõpilastele haridusandmise kohta riigi kulul.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure üle.

4. Riigi 1921 a. eelarwe II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb):

RAHAMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1.	Palgad	409.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	11.000.—
§ 3.	Esituse kulud	30.000.—
	Kokku peatükk I	450.000.—

Peatükk II.

Ministri kantselei arweosakonnaga.

§ 1.	Palgad	2.078.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	79.000.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	24.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	230.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	1.106.600.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	200.000.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemine	135.000.—
§ 8.	Maks liikumata waranduse pealt	15.000.—
§ 9.	Remont	322.000.—
§ 10.	Auto kulud	200.000.—
	Kokku peatükk II	4.389.600.—

Peatükk III.

Wälisagentuur.

§ 1.	Päewa- ja sõidukulud	1.650.000.—
	Kokku peatükk III	1.650.000.—

Peatükk IV.

Riigi rahaasjanduse arweosakond.

§ 1.	Palgad	2.930.200.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	72.450.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	20.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	255.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	4.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	10.000.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemiseks	40.000.—
	Kokku peatükk IV	3.331.650.—

Peatükk V.

Riigikassa.

A. Keskasutus.

§ 1.	Palgad	1.925.080.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	65.280.—
§ 3.	Päewa- ja sõidukulud	175.000.—
§ 4.	Kantselei	405.000.—

§ 5.	Majanduslised kulud	3.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	90.030.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemine	460.000.—
§ 8.	Ekspeditsioon (wäärtmärkide walmistamine)	37.550.000.—
	Kokku peatükk V A.	40.673.390.—

B. Renteid.

§ 1.	Palgad	13.553.160.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	348.060.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	300.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	932.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	664.340.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	75.500.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemine	542.000.—
	Kokku peatükk V B.	16.415.060.—
	Kokku peatükk V.	57.088.450.—

Peatükk VI.

Otsek. maksude peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1.	Palgad	3.462.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	70.000.—
§ 3.	Päewa- ja sõidukulud	75.000.—
§ 4.	Kantselei	3.360.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	179.300.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	30.000.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemiseks	45.000.—
	Kokku peatükk VI A.	7.221.300.—

B. Kohtade peal maksuametid.

§ 1.	Palgad	10.551.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	300.000.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	250.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	715.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	287.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	100.000.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemine	100.000.—
	Kokku peatükk VI B.	12.303.000.—
	Kokku peatükk VI	19.524.300.—

Peatükk VII.

Aktsiisi peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1.	Palgad	2.148.000.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	120.000.—

§ 3.	Kantselei kulud	355.500.—
§ 4.	Majanduslised kulud	18.000.—
§ 5.	Ettenägemata kulud	44.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemine	550.000.—
§ 7.	Piiritustööstus	362.711.500.—
§ 8.	Eeteri walmistamine	469.000.—
§ 9.	Piiritusladude sisseseadmine m. a. tarwitamata	
	krediit	3.700.000.—
	Kokku peatükk VII A.	370.116.000.—

B. Aktsiisi ringkonnad.

§ 1.	Palgad	17.967.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	469.000.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	760.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	552.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	204.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	85.000.—
§ 7.	Liikuwa wara muretsemine	1.062.000.—
	Kokku peatükk VII B.	20.899.000.—
	Kokku peatükk VII	391.015.000.—

Peatükk VIII.

Tolli peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1.	Palgad	755.740.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	21.000.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	87.640.—
§ 4.	Kantselei kulud	82.620.—
§ 5.	Majanduslised kulud	27.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemine	55.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	12.000.—
	Kokku peatükk VIII A.	1.041.000.—

B. Tolliametid.

§ 1.	Palgad	16.776.640.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	498.000.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	191.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	1.024.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	1.654.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemine	3.020.000.—
§ 5-a.	Liikumisabinõude ülespidamine	448.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	148.000.—
§ 8.	Remont	9.805.080.—
§ 9.	Walwurite riidega warustamine	1.569.280.—
	Kokku peatükk VIII B.	35.134.000.—
	Kokku peatükk VIII	36.175.000.—

Peatükk IX.

Talurahwa põllupank.

§ 1.	Palgad	772.000.—
§ 2.	Toetus ja arstiabi	20.000.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	10.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	57.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	1.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	3.000.—
	Kokku peatükk IX	863.000.—

A. Liiberg (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie rühma seisukoht eelarwe asjus on eitaw. See eelarwe ei ole töörahwa huwidele wastawalt kokku seatud. Seda meie seisukohta silmas pidades, ei ole meil wõimalik teha parandusi eelarwes. Siiski ei ole takistust selleks, et meie selle eelarwe wõtaks arwustuse alla.

Enne, kui asja juure asuda, pean Riigikogu liigete tähelpanu selle peale juhtima, kuidas meile raskendatakse eelarwega tutvustamist. Meil ei ole wõimalust olnud ennast tutvustada sõjaministeeriumi eelarwega, niisama ka rahaministeeriumi eelarwega. Rahaministeeriumi eelarwe on õieti see eelarwe, millest ripub ära kõikide teiste eelarwe; ja just eelarwe keskohta meie eest warjata ei ole soowitaw. Alamkomisjonis ei anta wõimalust meile töötada ega ennast informeerida. Peale selle takistakse meile informatsiooni selle läbi, et meile küsimiste peale ei wastata ja et meile wõimalust ei anta andmeid saada, mis meid rahaministeeriumi eelarwe juures huwitaks. Ma pean ütlema, et rahaministeerium on üks tähtsamatest ministeeriumidest. Kui rahaministeerium on annud raha, siis wõiwad teised ministeeriumid asuda oma ettepannud kawade teostamisele. Kõige esimene kohustus rahaministeeriumile on riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe korda seadmine. Seda eelarwet ei ole õigel ajal sisse antud, see on kõigile teada, ja sellepärast ei ole selle ettewalmistus ka täieline. Tema on igas suhtes puudulik. Iga täieline eelarwe ei tohiks ülejääki ega puudujääki sisaldada. Eelarwes on suur puudujääk, seda puudujääki katsutakse rahamärkide trükkimise läbi kõrwaldada. Rahaministeerium walwab maksude sissenõudmise üle ja teeb selleks tarwilisi ettekirjutusi. Herra rahaminister ütles, et tulumaks peaks wabas-tama elatismiinumumi maksu alt. Ja siiski oli tehtud ettekirjutus $\frac{1}{2}$ ja $\frac{1}{3}$ elatismiinumumi saajatelt kõige hoolimatal ja karmimal wiisil tulumaksu sisse nõuda. Kirju-

tati warandus üles ja wõeti iga kuu palgast maha. Niisama suure tähtsusega, kui eelarwe kokkuseadmine, on riigi waranduste inventariseerimine. Wäljaminekuid eelarwesse üles wõttes, peaks rahaminister silmas pidama, et saaksid toetust töölised, kehwad õpilased, waesedlapsed, lesed jne. (Wahelhüüded: Wäga õige!)

Emissioonide ja wõlgade wastu tuleks rahaministril wõidelda. Peab nii asja ajama, et wõlgasid ei tekiks. Kõik wõlad ei ole rahwasaadikutele teada ja kõik wõlad ei ole rahwaesituse poolt sanktsioneeritud.

Rahaministeeriumi kohus on, eelarwes ettenähtud summasid wäljaminekutega kokkukõllasse wiia. Sissetulekuks määratud summad oleks pidanud rahaministeeriumi poolt rohkem tähelepanu leidma, sellepärast, et riikliste sissetulekute koguarwu tähele panna rahaministeeriumi peaülesanne on. Põlewkiwitööstus, riigi metsade kasutamine, kõik need asjad peaks rahaministeeriumi sissetulekuallikaks olema, nad peaksid riiklised ettevõtted olema, kuid neile ei anta põhikirja, ei anta põhikapitaali. Nendes ettevõtetes ei ole mingisugust äri- list põhimõtet.

Kui meie nüüd rahaministeeriumi wäljaminekute juures finans-poliitiliselt seisukohalt waadates, peatame, siis peame tunnistama, et rahaminister ei ole wäljaminekute juures finans-poliitilisi seisukohti kaitsnud. Õige finans-poliitika ei wõi lubada nii suuri ja kahtlasi wäljaminekuid, kui seda on siseministeeriumile ja sõjaministeeriumile eelarwes lubatud.

Meil talitakse wastupidi, tehakse suuri ja kahtlasi wäljaminekuid, ilma et sissetulekud teatawad oleks. Meil räägitakse, et Wenemaal eelarwet ei ole, aga ma pean tähendama, et Eestis on pabermarkade eelarwe, kuna Wenemaal produktide eelarwe on. Wenemaal on sissetulekuteks kõik majanduslised saadused, kuna wäljaminekuteks on nende tarvitamine. (Üleüldine naer ja kisa.) Wenemaa eelarwe ei ole igatahes mitte halb ja puudujäägid on eelarwes niihästi siin, kui seal. (Üleüldine kisa.)

Juhataja **A. Kerem**: Ma palun kõnelejat mitte segada.

A. Liiberg (is.): Mis nüüd puutub sellesse, et eelarwe ei ole... (Üleüldine kisa.)

Juhataja **A. Kerem**: Ma palun kõnelejat mitte segada, waid temale wõimalust anda kõneleeda.

A. Liiberg (is.): Lõpuks pean ma weel soowi awaldama, et rahaminister peaks wõimaldama rahwasaadikutele tutwuneda riigiinwentuuri bilansi ja kassa aruandega, sest ilma nendeta on eelarwe üks asi, millel puudub algus ja lõpp.

M. Neps (sd.): Austatud rahwasaadikud! Päril selgesti ja õiglaselt on tähendatud, et meie riigimajanduse tegewus lonkab. Ei aita üksi rahwa jõupingutus poliitiliste küsimuste juures, ei aita ka üksi poliitilise wõimu kätte saamine, kui majanduslise külje eest mitte ei hoolitseta. Rahaministeerium peaks eestkätt meie majanduslise külje terwenemise ja majandusliku iseseiswuse saawutamise eest kõige rohkem hoolt kandma ja just nüüd, kus välispidised raskused wõidetud on, peaks iseäralist rõhku panema riigimajanduslise külje parandamisele.

Kui meie rahaministeeriumi eelarwe lähemale käsitamisele asume, siis wõime ometi konstateerida, et praegune majandus-poliitika siiski paistab sarnane olevat, mis Eestile küllalt wastuwõetaw ei ole ja mis Eesti rahwale wäga raske. (Wahelhüüde põllumeeste seast: Just niisamuti Neps'i Saaremaa rahadega!) Noh, kui teie tahate neist Neps'i rahadest teada saada, siis ma wõiks ka teile neist rääkida. Kui ma teile selle asja ära rääkinud olen, siis ei ole teil enam wististe huwi selle üle naerda ja teie saate aru, et need rahad ei olnud wälja antud selleks, et teile wõimalust anda nende üle naerda, waid need rahad said wälja antud sellepärast, et asjal tõsine külg oli. Kas see teie naermine annab tunnistust sellest, et teie asjast hästi aru saate, on wäga küsitaw, sest siin öeldi wäga õieti, et iga loll wõib naerda, aga mina ütlen, et iga küsimust peab ennem tundma, kui ütelda wõib, kas ta naeruwääriline on wõi mitte.

Rahaministeeriumi eelarwe 2. peatüki juures peatades peab tähendama, et 6 miljoni 389.600 marka iseenesest mitte suur summa ei ole ja ta wõiks ehk weel suurem olla just sellepärast, et rahaministeerium ei ole küllalt hoolt kannud selle üle, et tema poolt wäljaantud seadused, mis puutuwad nimelt maksuwõtmisesse, ei ole rahwale küllalt kättesaadawaks tehtud. Mis puutub edasi riigi rahaasjade arweosakonda,

siis tahaks ma ütelda, et arweosakond peaks selle eest hoolt kandma, et riigi arwestamine korralikumalt sünniks. Meie oleme pidanud mitmel puhul kuulma ja nägema, et arwestamine meil küllalt korralik ei ole ja et ei ole kinni peetud neist määrustest ja seadustest, mis meil praegu makswad on. Meie oleme pidanud nägema, et esimeste kuude jooksul juba peaaegu kõik summad lõpuni välja on antud ja sellepärast oli sunnitud eelarwekomisjon ja praegu Riigikogu neid summasid wastu võtma. Ma ei tahaks praegu küsimust ülesse tõsta, kas on asutused nende poolt saadud jookswate arwete summasid õieti arwestanud ja kas on praegu tegelikult maksmapandud tshekisüsteem õigem, kui Wene ajal ettenähtud krediitide tarwitamise kord. Ma ei hakka praegu mitte seda arutama, ütlen ainult, et rahaasjanduse arweosakond peaks kindlad piirid seadma ja kindlad juhtnöörid andma, siis wõiks selle juures peatada, kas need antud jooned küllalt otstarbekohased on, wõi mitte.

Edasi on meil riigikassa ühes renteiga. Riigikassa ühes renteiga tuleb Eestis maksma 19.538.450 marka, see on siis, kui meie maha arwame 37.550.000, mis on mõeldud välja anda paberraha walmistamise peale. Eelarwe alamkomisjon juhtis tähelepanu selle peale, et ei maksaks igasuguste wäikeste paberrahade trükkimise peale kulutada, sest et nende trükkimine meil rohkem maksma läheb, kui nende endi wäärtus on. Wäikeste 50-penniliste rahamärkide trükkimine tuleb umbes sedasama maksma, mida nendega sisse tahetakse saada. Meil on weel olemas nii wäikeste tempelmarke, et neid trükkida mitte ei maksaks, ja kui neid ametiasutused peawad inimestelt sisse nõudma, siis on see väga suur ajakulutus ja riik saab sellest väga vähe kasu. Selle tõttu wähen das alamkomisjon ekspeditsiooni 2.450.000 marga wõrra. Ma ei taha mitte ütelda, et tempelmaks peaks suurem olema, waid peaks esinetama seaduseelnõudega, et niisugune penniliste maksude sissenõudmine ära lõpetataks, sest et nende pealt sissetulekut mitte ei saa.

Ma läheksin edasi otsekoheste maksude peawalitsuse ja selle järele aktsiisi peawalitsuse ja tolli peawalitsuse juure. Meil on räägitud sellest, et otsekoheste maksude aparaat oma ülesannet mitte korralikult ei täida. On räägitud, et maksuinspektorid panewad inimesi maksu alla täiesti põhjendamata ja ei kaalu küllalt õiglaselt sissetulekuid, mille põhjal nii mitmedki wale

alusel peawad maksma. Sellega sünnitatakse rahwa seas waenulist meeoleolu otsekoheste maksude wastu. Ma saan aru, et see praegusele walitsewale enamusele koguni meelt mööda on, et meeoleolu sünnitada otsekoheste maksude wastu, sest seda rohkem on wõimalik maksusid suurendada kaudsete maksude läbi. (Rahaminister G. Westelkohalt: Demagogia!) Kui Teie ütlete, et ma teen demagogiat, siis tahan Teile otsekohe andmetega selgeks teha, et ma seda mitte ei tee. Otsekoheste maksude aparaat läheb maksma 19.524.300 marka. See on eelarwes üles pandud. Kui meie aga waatame riigi sissetulekute eelarwet, siis näeme, et kõiki maksusid, mis peab otsekoheste maksude aparaat sisse tooma, kaunis suur summa on. Ma ei ütle, et need kõik otsekoheste maksud oleks, sest see „otsekoheste maksude peawalitsus“, nimetus ei ole sugugi õige, sellepärast, et tema ka walwab nende maksude üle, mis kaudsed on. Kõik need maksud, mis tema kontroleerimise alla käiwad, on eelarwes tähen datud 749.033.500 marka. Kui meie nüüd waatame seda, kui raske on sissetulekuid otsekohestest maksudest saada, kui raske neid kontroleerida ja seda tähele paneme, et ainult 19.524.300 marka selle peale välja antakse, siis peab ütleva, et see aparaat kaunis odaw on ja sissetulekust, mida tema peab andma, 2,6% välja teeb. Waatame aga meie kaudseid maksusid, siis näeme hoopis teistsugust pilti. Aktsiisi peawalitsus kõige oma ametkondadega läheb meie riigile maksma 24.604.500 marka, selle juures tuleb tähele panna, et ma olen siit maha rehkenanud peatükk VII. § 7 „Piiritustööstus 362.711.500 marka“ ja § 9 „Piiritusladude sisseseadmine m. a. tarwitamata krediit 3.700.000 marka.“ Need on wäljaminekud, mis aktsiisi peawalitsus annab piirituse walmistajatele ja wiinapõletajatele piirituse puhastamiseks. Need on wäljaminekud selle piirituse ostmiseks, mis pärast rahwale välja antakse. See wäljaminek ei ole sellepärast mitte aktsiisi aparaadi peale. Kui meie nüüd tähele paneme aktsiisi sissetulekuid, siis näeme, et peale selle kasu, mis riik wõtab piirituse pealt, s. o. 1.250.000.000 marka, mis riik puhas kasuna saab selle eest, et wõtab piirituse üle ja müüb tshekiga inimestele edasi, muid aktsiisimaksusid sisse tuleb 65.018.000 marka. Kujutame ette niisugust seisukorda, et meil piirituse walmistus ei oleks mitte riigi monopol, et ka siis ometigi peaks olema aktsiisi järewalwe ja et osa

aktsiisimaksu ka selle 1.250.000.000 mk. summa sees on, siis muutub pilt vähe. Minu arwates peab see puhaskasu summa vähem olema, kuid, igatahes, on meil siin sees üle 1 miljardi. Kindlat selgust eelarwe otsekohe mitte ei anna, aga ometigi on selge, et aktsiisi aparaat riigile palju rohkem maksma läheb, kui otsekoheste maksude aparaat. Kui wõtta ilma piiritueta, siis tuleb 65 miljoni 800.000 aktsiisi teiste ainete pealt. Kui nüüd ligikaudu arwata, siis läheb üle 30% kogu aktsiisi sissetulekust aktsiisi aparaat riigile maksma. Seega on see aparaat palju kallim, kui otsekoheste maksude aparaat. Lisan juure, et on väga raske wahet teha, kui palju aktsiisi ametnikud oma tööjõudu tarwitawad ja riigilt nõuawad, et piirituse müümist toimetada. Kuid kuigi suur see olla ei wõi.

Tollikulud ja tulud on otsekohe selgelt ülewal ja siin teisi sissetulekuid palju ei ole. Tollikulud on 263.077.000, see on siis, kui wõtame maha laewa- ja sadamamaksud 131.900.000, mis iseenesest ei ole mitte tolli sissetulek, waid seda wõiks kaubandus-tööstusministerrüümi järele arwata, sellepärast, et seal on laewa- ja sadamamaksud, ühtekokku 27 iseäralist maksu, mis sadamawalitsus sisse nõuab. Seega jääb 263.000.000 tolli sissetulekuks. Tolli aparaat ise maksab 36.175.000 marka ja see teeb wälja 13,7%. Teie wõite muidugi ütelda, et tolli otstarbe ei ole mitte üksi saada sissetulekuid, waid tema on nõndanimetatud tööstuse kaitse ja kaitseb tööstust selle eest, et kodumaale üleüldse sisse ei tooda seda, mis meie tööstust häwitab. Kuid selle kohta wõiwad waated lahku minna. Ma seadsin need summad kõrwu ja näitasin teile, et siiski kaudsete maksude aparaat wõrreldes nende sissetulekutega läheb kallim maksma, kui otsekoheste maksude aparaat ja sellepärast, kui meie tahame otsekoheste maksude peale tulewikus rohkem rõhku panna, siis ei tule kulude eest mitte tagasi kohkuda, waid otsekoheste maksude aparaati suurendada ja tema peale ka rohkem wälja anda, siis wõiwad meie kodanikud julged olla, et maks otsarbekohaselt ja õiglaselt saab sisse nõutud ning vähem nurinat sünnitab. Wastasel korral on loomulik, et meie ei saa selle aparaadi käest kõike seda nõuda, mida tema peale panema peab. Selle küsimuse peale tuleks tõsist tähelpanu pöörata. Kui arwate, et olen siin ettetoodud summadega tõendanud, et kaudsed maksud nii suured ei ole, kui wahest arwama peab, siis pean

tähendama, et kaudsete maksude iseloom mitte niisugune ei ole, mida riik täielikult endale saab. Kaudsed maksud on üks abinõu, mille läbi müüjal wõimalus on wõtta nende produktide pealt, mille pealt riik kaudseid makse wõtab, weel oma jagu rohkem.

Ma tuletaksin meele ühte juhtumist tsariaajast, kus tuletikupakile aktsiisi juure pandi 1 kopik. Siis awaldasid wabrikandid soowi, et aktsiisi tõstetaks 1½ kopikat, siis paneksid nemad oma poolt weel ½ kopikat juure. Praegu ei saa meie mitte salata, meie raha weksli kursi arwesse wõttes, et meie margal siseturul wäikene ostujõud on. Sellest on palju räägitud ja kirjutud ja kui küsid müüjalt, miks hind kõrge, siis saad wastuse, et riik wõtab liiga palju tolli ja sellepärast on nemad sunnitud rohkem hinda wõtma. Ma toon selle ette sellepärast, et näidata, kuidas meeolelu üleüldse ikka rohkem ja rohkem juhitakse riigi walitsuse wastu ja kodanikudele ei jää muud üle, kui ainult walitsust sõimata, et see oma maksudega elukallidust tõstab. See küsimus tuleks tõsiselt järelekaalumisele wõtta ja teed leida, kuidas seda kõrwaldada.

Peale selle on komisjonis räägitud, et meil riigipank mitte küllalt ei ole püüdnud meie rahakursi stabiliseerimiseks kaasa aidata. On ju väga raske praegusel ajal Eesti pangal tema käesolewaid kulla ja hõbeda tagawarasid ja riigi rikkust arwesse wõttes Eesti rahakursi peale tuntawalt mõju awaldada, kuid seda ei saa mitte salata, et kui ka Eesti pank ei ole jooksnud wõidu erapankadega, siiski Eesti pank on katsunud neidsamu olukordi ära kasutada, milles praegu erapangad suurte kasudega töötawad. Sellepärast peab tähendama, et meil riigis ei ole kindlat asutust, kes katsuks rahakursi stabiliseerida. Ma lähen teise küsimuse juure üle. Kui Eesti panka asutati, siis oli see väga tähtis, sest temal oli ülesandeks niihästi kergendada Eesti wabariigis maksuõiendusi, kui kanda hoolt wabade kapitaalide mahutamise eest jne. Selleks oli temal õigus igal pool Eesti wabariigi piirides osakondi ja agentuure awada. Senni ei ole selles asjas midagi tehtud. Wiimasest „Rahwamajanduse“ numbrist lugesime, et olewat kawatsusel rentei ümber muuta Eesti panga osakondadeks, sellega renteidele wõimalust anda laiemaid operatsioonid teha ja sellega Eesti panga tegewust üle maa laiendada. Seda sammu tuleks terwitada ja terwitada selles mõttes, et minu arwa-

nise järele võimalik oleks siis Eesti riigipangale suuremaid hoiussummasid saada ja krediite ka kohtade peal anda. Selle läbi saaks ka riigi rentei väljaminekud vähendatud. Praegu ma siin konkreetset ettepanekut teha ei taha, kuid järgmise peatüki, 10-da peatüki, kohta, mis iseisewa osana ette kantakse, tahaks ma siiski pärastpoole ka konkreetset ettepanekut teha.

Peale selle tahaks ma tähendada veel ühe asja peale, nimelt tolliküsimuse peale. Meil ei ole tolliküsimuses praegu kindlat seadust maksmas. Eesti kaubandus, eksport- ja ka importöörid on otsekohe rahaja kaubandusministrist ära rippuvad. Pruugib ainult väljavedajatel kaubandusministrile selgeks teha, et tema oma kaupa muidu mitte müüa ei saa, kui praegust väljaveo tolli mitte ei muudeta, siis järgneb rahaja kaubandusministri korraldus, mis temale seda võimalikuks teeb. See ärarippuvus ministritest teeb otsekohe võimatuks tollitakside arwustamist, sest täna on niisugune toll, kuid homme võib ta ministri poolt teiseks muudetud olla. Rahaministril tuleks selles asjas kindlate seaduste eel nõudega esineda. Öeldakse küll, et see tollitaks on maksew ainult tänawuse aasta peale, kuid ka tänawu aastal ei oleks soowitaw lõpuni nii selgusetu tollitakside juures edasi elada.

Rahaminister G. Westel: Austatud Riigikogu liikmed! Ma olen juba mitmel korral siin kohal oma seisukohta awaldanud üksikutes, võib olla, ka teoreetilistes küsimustes, mis puutub otsekoheste ja kaudsete maksude wahekordadesse. Siin said eelkõneleja poolt üksikasjalised konkreetset küsimised ette pandud ja ma luban enesele seletusi anda ja ka wastu waieida. Kõige pealt pean ma tähelepanu juhtima selle peale, et võimatu on üksikasjalisi protsentuaalseid wahekordi välja wõtta ja selle aparadi kohta teatawaid järeldusi teha. Raske on üleüldse kõiki tulusid protsentuaalselt ära hinnata selle järele, mis nende administratsioon maksma läheb. Siiski arwan mina, et eelkõnelejate poolt ometigi õiglasem oleks olnud, kui nemad ka kõiki oleks täiel mõõdul walgustanud. Wõrdleme neid üksikuid asju sissetulekutega, mis otsekoheste maksude ja tolliwalitsuse kaudu tulewad. Kas seda eelkõnelejal tõesti teada ei ole, et meie tolli kaudu läheb ka terwe transiitkaubandus, mis mitte tolli sissetuleku eelarwe juures ei figureeri. Aga vähemalt pool

meie raudtee sissetulekust figureerib selle juures. Nii on ka mitmel teisel alal, kus see kaubandus üleüldise sissetuleku peale oma mõju awaldab. Nõnda ei wõi mitte näituseks öelda, et kohus toob kohtumaksu kaudu nii ja nii palju sisse, sellepärast on ta kahjulik ja peab tema ära kaotama. On teataw funktsioon, mida kohus peab täitma makrude sissenõudmise juures. Seda ei saa kuidagi moodi protsentuaalselt hinnata, kui palju üks asutus kasulik ja teine kahjulik on. Veel ühe wastu pean mina täiesti protesteerima — eelkõneleja ütles, et tema näeb walitsuse sihilikku poliitikat selles, et tulumaksu diskrediteeritaks.

See on igatahes liig julge etteheide, mida ühe ehk teise kaudse järelduse põhjal ei wõiks teha. Tulumaksu aparat on sisse seatud kahe ja poole aasta eest ja tema on arenenud selle aja jooksul. Püütakse õige wäikeste summadega läbi ajada, s. o. üleüldse rahaministeeriumi poliitika, mille tema arwab kokkukõlas olewat Riigikogu tahtmisega. Ma arwan, et kui teie õiglaselt waatate, siis näete seda iga sammu peal rahaministeeriumi asutustes. Seal on wiimase võimaluseni püütud koosseisu vähendada ja neid koondada. Herra eelkõneleja wäide ei ole ka aktsiisi asjus õige, et aktsiisiwalitsus nii ja niipalju maksma läheb wõrreldes sissetulekutega. Ei saa ju mitte piirituse maksu wõtta, ma räägin puhtmaksust, mis, nagu ma minewal korral näitasin, isegi sisemaal 60.000.000 välja teeks; peale selle piirituse eksport, mis koondatud rahaministeeriumi kätte. Ei saa terwet maksu teatawa tuju all üle parda heita, läbi waadates ainult osa maksumust. Mis teistesse etteheidetesse puutub, siis wõin ainult korrata, et ma olen kõik ütelnud, mis ma selle kohta ütelda mõistsin, mitmel koosolekul ja uut minul juure lisada ei ole.

Mis Eesti panga jaoskondade awamisesse puutub, siis tahan ma sellekohaste konkreetsete küsimiste peale wastust anda. Eesti pangal on ikka ülesandeks olnud Eesti rahaasjanduse korralduseks kaasa aidata. Kui palju ta selleks ära teinud on, ja kas hästi wõi halvasti, seda on ühe sõnaga raske öelda. Seal peaks konkreetseid olusid, mis lähemas minewikus Eesti riigi ja Eesti panga kestwusel olnud, lähemalt tähele panema. Meie peaksime neid üksikasjaliselt ja konkreetset analüseerima, läbi arutama, siis wõime teatawale otsusele jõuda. Üleüldistes sõnades wõin ma tõendada, et minu äranägemise järele Eesti pank on õige suurt

osa etendanud meie majanduslise elu ülesehitamise alal. Meie kaubandus ja tööstus on suuremalt jaolt just oma saawutused wõlgu Eesti panga krediit-poliitikale. Mis sellesse puutub, et pank ei ole osakondi üle riigi laiali laotanud, siis on põhjus selles, et niisugune osakondade laialilaotamine läheks ebanormaalselt palju maksma, ei oleks küllalt produktiivne ja ei tasuks ennast ära. Minul isiklikult on sellest päewast saadik, kui ma ministeeriumi tulin, kawatus renteisid ümber muuta Eesti panga jaoskondadeks, nagu see Lääne-Euroopas, Inglis- ja Prantsusmaal on. Olgugi, et sealsed pangad on puht era, aktsionääride ettevõtted, on nendele kontsessiooni teel kohustus peale pandud riigi raha rutulisi funktsioone täita. Seda loomulikult oleks see meil Eestis, kus Eesti pank on riigi eraomandus, kus riik on ainus aktsionäär, nõnda et pank täielises ulatuses riigi oma on. See asi ei ole mitte nii kerge teha, sellepärast, et meie eelarwe täitmise küsimus, kogu walitsuse aparadi krediitide küsimus, ei ole weel lõpulikult selginud. Kõige pealt tuleb selgitada võimalusi, kuidas wõiksime meie selle analoogilise panga organisatsiooni juures neid ülesandeid teostada. Ei ole mõtet neid ümber muuta jaoskondadesse, paralleel aparati käima panna ei ole mitte otstarbekohane, kuna meil suur wahe on fiskaalse waranduse walitsemises meie ja Inglismaa wahel kus, näituseks sõjawäelastele maksetakse sõjawäelaste palk pangatshekkide järele wälja. Meil ei ole see mitte võimalik. Meil on tarwis tungiwalt uus korraldus wälja töötada. Siis wõime ka kindlasti seda ülesannet teostada. Ma usun kindlasti, et need kuusteistkümmend wõi üheksateistkümmend miljoni siis riigile alles jääks. Wõib olla, tuleksid nad ka wälja anda, aga need asutused tasuksid ise ennast ära sellel teel, et nemad wõiksid wäikesel wiisil üle terve maa krediitide operatsioonid teha. Ma ütlen, et nende peaülesanne ei oleks ju mitte seda 19 miljoni tagasi saada, waid nende peaülesanne oleks just kogu rahwale kasu tuua ja kaudsel teel rahwa majanduslise järje tõstmise peale mõjuda. Aga sellega ühtlasi wõiwad nad ennast ka tasa teenida ja ühes wõiksid nad ka erapankadele õige tarwilist konkurentsi teha. Praegune pankade tegewus krediitide alal ei ole meie oludes mitte enam normaalne protsentide wõtmise suhtes, mis enese peale rahaministeeriumi tähelepanu juba mitmel puhul on tõmbanud. Rahaministeerium on püüdnud sellel alal

ka tõkkeit teha. Sellesama kawatsuse teostamine on minu poolt pandud komisjoni peale, kes koos seisab üksikutest asutustest, kelle õlgadel praegu asub see riigi krediitide teostamine. Ka riigikontrolli esitus ühtlasi on sinna juure pandud, sest et riigikontrollil on õige tähtis sõna kaasa rääkida krediitide aparadi tarwitamise ja teostamise suhtes. See oleks õieti kõik, mis mina konkreetselt nende etteheidete peale wõiks wastata.

W. Ernits (sd.): Aktsiisi peawalitsuse ja ühtlasi piiritustööstuse tulude eelarwe on muidugi sellest ära rippuw, kui suur see tulude ja kulude wahe olla wõiks. Niisuguse riigi rahasaamise üle kõneles rahaminister minewal korral ja käsitas seda küsimust ainult fiskaalselt, ja mitte majandusliselt. Fiskaalne ja majandusline külg on kaks isesugust asja. Küsimus seisab aga selles, kas on sellest küllalt. Kui nüüd mingisugust asja tehakse, siis peab teda kõikipidi ära kaalutama, kui palju sellest kasu wõi kahju tuleb ja kas niisugust asja ette wõtta tohib wõi ei. Rahaminister seda igatahes ei küsinud. Rahaminister leidis seda, et sellega nüüd saadakse kas 600 wõi 690 miljoni marka piiritusmaksu. Selle maksu kättesaamiseks kulub wähe-malt pool ehk, igatahes, üle poole sellest summast ära.

Nii palju, kui mul teada on, kawatsetakse wälja wiia wäljamaale umbes 450 miljoni marga eest. Sinna juure tuleb üle 200 miljoni walmistamise maksu. See tuleks sealt weel maha. Jääb järele umbes 280 miljoni puhast sissetulekut piirituse müügist. Seda maksu koormawad aga teiselt poolt summad, mis selle tõttu tekkinud on, et piiritust müüdnud. Arwustikust on selge, et kuritegewus piirituse müügi läbi tõusnud on. Sellepärast tuleks politsei peawalitsuse eelarwes umbes 65 miljoni piirituse arwel. Wangimajade peawalitsuse eelarwe on 99 miljoni, kust peaks 40 miljoni langema piirituse heaks. Kriminaalpolitseile antakse üle 20 miljoni. See oleks juba kokku 120 miljoni. Kui meie üleüldisest sissetulekust, 600 miljonist, walmistamise kulud 200 miljoni ja politsei ja wangimajade ülespidamise kulud 120 miljoni maha arwame, ei jää 300 miljonigi järele, waid umbes 280 miljoni.

See oleks siis nüüd see puhas sissetulek piiritusest. Et see sugugi nii wõimatu ei ole, seda näitab ära terve ilma statistika selles suhtes. Nii, et lõppude lõpuks jääb see sissetulek wäga wäikseks. Sellest tuleb maha arwata osa terwishoiu pea-

walitsuse eelarwest. See on praegu wõrdlemisi väga väike, sest piirituse tarvitamise tagajärjed ei ole sellel aastal veel nii tuntavad ja sellepärast nende kõrvaldamiseks palju kulusid ei lähe. Siin ei tule mitte ainult tänawu aastaga rehken-dada, waid palju langeb järgmiste aastate eelarwete kanda, sest joomise tagajärjed, haigused jne. tulewad wast tulewikus nähtawale ja siis tuleb nende kaotamise peale õige suured summad wälja anda.

Siis tuleb veel arwesse wõtta üks summa ligi 230 miljoni. See on summa, mis kuritegewuse läbi otsekohe rahalist kahju on saadud. Sellest tuleb üks osa ka wõtta piirituse arwele, see oleks umbes 100 miljoni. Kui meie selle 280 miljonist maha arwame, jääb 180 miljoni ülejääki. See peaks ära katma tasu kõige selle aja eest, mis joomise tõttu ära on kulunud, niisama ka tööjõu ja wangistamise aja, kui ka segadused, mis meie elus selle läbi on sündinud ja kõiksugu muud sellesse puutuvad asjad. Ma arwan, et see 200 miljoni kõiki seda ei tasu.

Kõiki seda arwesse wõttes tuleb wälja, et see eelarwe väga puudulik on ja sugugi seda ei anna, mis oleks tarwis olnud. Loodetaw 690 miljoni puhast sissetulekut on väga negatiivne summa. Kui sealt kõiki asju, mis joomise läbi on tekkinud, raha peale arwates maha saaks arwata, siis ei oleks ülejääki olemaski. Kõiki asju ei saa aga raha peale ümber arwata, näituseks seda, kui inimesed ennast surnuks jowad. Tuleb veel juure see, kui palju restoraanidepidajatele juure maksetakse, see tuleks igatahes umbes 200 kunni 300 miljoni marka, nii et üleüldiselt tuleks wälja anda joomise peale 1 miljard sisemaal, puhaskasu oleks siis ainult üks kunni 200 miljoni, mis igatahes väga wähe on. Kui piiritustööstuse asi eelarwest wälja jäetakse, siis oleks riigi eelarwe palju wäiksem ja jääks ilmatu rehkendamine ja kuritegewus ära. Meie oleksime selle läbi hoopis kultuuralikumad, kui praegu, sest praegu oleme aasialaste sarnased. Niisugust joomist, nagu meil praegu on, ei ole mitte kusagil. Käesolewal ajal wõetakse piiritusega kaudsel teel suuri summasid just neilt sisse, kellelt õieti midagi wõtta ei ole. Keegi ei wõi näidata, et ükski riik, kus keeluseadus maksma on pandud, majandusliselt alla mäge oleks läinud. Praegu on meie riik mingisuguse rahwuswahelise kõrtsi taoline ja tal on rahwuswahelise kõrtsi nimetus. (A. Weiler (töer.): See on ju riigile suureks auks!) Akt-

siisi peawalitsuse eelarwe puhul panemina ette Riigikogule järgmised soowiawaldused:

1) Wabariigi Walitsus peab kõigi abinõudega wõitlema piirituse salawäljaweo wastu, nõudes wäljawedajailt tunnistusi wäljaweo sihtkohta tolliasutustelt piirituse saabumise kohta.

2) Kodumaaline piirituse tarvitamine tuleb endiseni wähendada ($\frac{1}{2}$ toopi piiritust ehk 1 toop 40° wiina kuus).

Praegu on piirituse wäljaandmist isiklikeks otstarbeks kahekordseks suurendatud ja see on hukkamõistetaw. Teadusliselt on kindlaks tehtud, et normaal alkoholi tarvitamine on 2° õlut kaks klaasi päewa kohta. (Naer ja müra.) See ei ole mitte kahjulik. (Wahelhüüe: Kui palju „anispitside“ kaupaa ära wõib tarwitada? Üleüldine naer.) Seda teab igaüks ise, kui palju ta ära joob, mina ei wõi seda teile mitte ütelda. (Wahelhüüded.)

Juhataja A. Kerem: Palun kõnelejat mitte segada.

W. Ernits (sd.): Kolmas soow oleks järgmine: Ei tohi awada uusi piirituswabrikuid ega senni mittekäiwaid käima panna.

4) Tuleb asuda üleminekule piiritustööstustelt muile tööstusharudele, mis wõimaldaks piirituswabrikute hoonete ja aparaatide kasutamise.

Näituseks minna tärklisestööstuse ja suhkrutööstuse peale üle.

5) Tuleb hakata kartuli- ja wiljapiirituse asemele walmistama sulfitpiiritust. (Wahelhüüe: Mis piiritus see on?) See on piiritus, mis wabrikutes tehniliseks otstarbeks tarwitatakse. Selles leidub 1° alkoholi. Seda ei tehta selles mõttes, et seda juua. Rootsisis juuakse seda ka. (A. Weiler (töer.): Nad peawad hädapärast jooma!) Eks te jooge, kui te tahate. (J. Lattik (kristl.): Ärge pange tähele, mis nad räägiwad. Naer.) Kuues soowiawaldus oleks mul see, et piiritust hakatakse tehnikas tarwitama. Piiritust wõiks tarwitada benssiini asemel mootorites ja mujal. Meil kardetakse piiritust sellepärast tarwitada, et ta juuakse ära. Siis wõiks ju teha kõwa piiritus, mida juua ei saa, waid mida sööma peab. Siin on aga asi selles, et joomiseks tarwitatawa piirituse eest saadakse umbes kümme korda kallimat hinda, kui tehnikas. Siit on muidugi arusaadaw,

et keegi piiritust tehnikas ei tarwita, sest teda on kasulikum ära juua. Tahetakse piiritust tehnikas tarwitada, siis tuleb ta hinda alandada. Meie piirituse normaalne hind on praegu palju kõrgem, kui wäljamaal. Saksamaal pakutakse, näituseks, piiritust 5,5 marga eest kraad. (Rahaminister G. Westel: Mis piiritust see on?) Ei kuule. (K. Wirma (sd.): See on see sulfiit!) Meil maksub kraad 7 marka, nagu ma piiritustöösturite koosolekul kuulsin. (A. Weiler (toer.): See oli kartulikaswatajate koosolek.) Mis puutub piirituse wäljaweo-wõimalustesse, siis on see kurb asi, aga esialgu ei pääse sellest nähtawasti mööda. Rahaminister on siin rohkem optimist olnud, kui tarwis.

K. Wirma (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui teie waatate rahaministeeriumi eelarwes peatükk II-st ja peatükk IV, siis näete, peatükk II-se pealkirjaks on: „Ministri kantselei arweosakonnaga“ ja peatükk IV-da pealkirjaks: „Riigi rahaasjanduse arweosakond“. Lehitsedes teiste ministeeriumide eelarweid, leiata teie, näituseks, 49. leheküljel raudteewalitsuse arweosakonna. Peale selle on veel toitlusministeeriumi juures arweosakond. Teiste ministeeriumide juures ei paista need osakonnad silma. Lugu on käesolewal korral niisugune, et rahaministeeriumi eelarwe teises peatükis nimetatud arweosakond toimetab ministeeriumi sisemist arwepidamist. Waadeldes IV-das peatükis tähendatud riigi rahaasjanduse osakonda, tuleb niisugune tunne, nagu oleks see sarnane osakond, millel täieline ülewaade on kogu riigi arwepidamisest. Sellel osakonnal peaks teada olema, kui palju ametkonnad raha tarwitawad. Meil on sellekohased seadused makswad, mis lubawad ametkonnadel krediitid tarwitada $\frac{1}{12}$ osa iga kuu jooksul aastasest eelarwest. Peaks arwama, et rahaministeeriumi juures olew riigi rahaasjanduse osakond teab, kuidas praegu makswate seaduste põhjal ametkonnad neile lubatud krediite tarwitawad. Tegelikult ei ole see aga nii. Rahaministeeriumi riigi rahaasjanduse osakond teab ainult osaliselt seda, mida ametkonnad kuu jooksul tarwitawad. Sisuliselt ei ole tal teada, kuidas krediite paragrahwide ja üksikute osade wiisi tarwitatakse. Osakond wõtab ainult ametkonna lõpusumma arwesse ja selle summa kohaselt awab ta ametkonnale krediite $\frac{1}{12}$ osa kogu eelarwest iga kuu peale. Riigi rahaasjanduse

osakond peaks aga rohkem teadma, näituseks, kui palju tarwitatakse summasid paragrahwide piirides. Saadud seletuste järele ei tegewat osakond seda arwepidamist sellepärast, et see tarwitaks hulga ametnikka ja tooks juure palju asjata tööd. Ametkonnad peawad koha peal ise arweid pidama, krediitid tarwitades, nagu seaduses lubatud. Kontroll rahaministeeriumi juures oleks ainult kulukas aparaat.

Kui see tõesti nii oleks, nagu see seletus näitab, siis oleks peaaegu asi korras ja wõiks selle osakonnaga päris rahul olla. Läheme aga lähemalt üksikute asutuste juure, siis näeme, et ametkonnad ei tea, kui palju nemad paragrahwide piirides krediitid on tarwitanud, waid wõtawad aga umbes $\frac{1}{12}$ lõpusummast ära ja loodawad, et aasta lõpul selle asja kuidagi ära korraldawad. See lootus on nüüd küll väga hea, aga tegelikult on asi nõnda kujunenud, et nemad aasta lõpul seda täita ei saa. Riigikogu liikmed herra Liiberg ja Neps, tähendasid juba selle peale, et paljudes ametkondades on kulusid üle lubatud krediidi tehtud. Ametkondade esitajad tulewad rahaasjanduse komisjoni juure ja ütlewad, et ei maksa sealt enam maha kärpida, see on meil juba ammu otsas, oleme selle raha juba kewadel wälja annud. Nad annawad meile sarnaseid seletusi mitte niisuguste kulude puhul, mis täiesti tarwis oleks, nagu näituseks asutuse warustamine puudega, mis muidugi kasulik on kewadel walmis osta. Ei, need rahad ei ole kaugelki niisuguste tarbete peale wälja antud, waid harilikudeks kuluks, ütleme, kas kantselei wõi teiste jookswate kulude peale, milleks peaks igas kuus seaduse piirides lubatud summasid jätkuma. Peab ütleva, et ametkonnadel ka senni raske oli kohtade peal niisugust kontroleeriwat korda pidada, sellepärast, et ei olnud eelarwet, mille järele oma kulusid kontroleerida. Aga teisest küljest on see seletus ainult osaline, sest ametkonnad on siiski oma eelarwed kokku seadnud, üleüldse wist 3 korda, mõned 5 korda, nii, et tegelikult peaks meil seaduslik alus olema teatud kulude jaoks. See oli minewal aastal. Tänuw aasta kohta oli neile aga seaduses öeldud, et nad peawad ennast piirama selle sisseantud eelarwega. Tegelikult ei ole seda aga mitte tehtud. Nüüd seisab küsimus selles, kuidas peame oma ametkondi ja raamatupidamist niisugusele järjele wiima, et sarnast segast korda olla ei saaks. Wõiks ju ütelda, et walitsus wõiks niisugused ametkonnad, kes korda

pole sisse seadnud, kohtu kätte anda. Ma arwan, et meil tuleks siis kõik ametkonnad wastutusele wõtta, mitte ühtegi ei jääks üle. Ma tean, et ühes ametkonnas, kus wõrdlemisi rahuloldawalt asju aeti, niisugune juhtumine oli, et nad jaanuari- wõi weebruarikuus olid suure summa wälja annud ja ei olnud isegi waewaks wõtnud selle peale krediiti küsida. Tarwis oleks asi nii sisse seada, et ametkonnad õpiks niisugust korda pidama, mis ei laseks sarnaseid eksitusi ette tulla, nagu ma praegu näituse töin.

Kuidas seda teha? Ühelt poolt on räägitud, et riigikontroll peaks seda tegema. Mina nüüd ei tea, kas riigikontrolli, keda nii kui nii põhjatakse ja kellega rahul ei olda, et ta kõikidesse asjadesse oma nina pistab, et kas siis nüüd anda sellele kontrollile weel uus orjus, mille pärast teda teised ametkonnad wihkama hakkawad, et ilma kontrollita ei saa mitte krediitigi kätte. Teine küsimus on see, et siis wahest rahaministeerium oma arweosakonda wastawalt suurendaks ja seal ise seda kontrolli hakkaks pidama. Nagu rahaasjanduse komisjonis seletati, peaks rahaministeeriumi juures siis kunni 40 ametnikku selle jaoks olema, et niisugust kontroleerimist sisse seada. Ma ei tea, kas just 40, — mul seisab meeles, et minewal aastal küsiti selle töö jaoks wist 140; — tänawu aasta on see arw nüüd saja wõrra vähemaks jäänud. Aga ma arwan, et siin wist 40-ki tarwis ei ole. Kuidagi moodi aga peaks walitsus niisuguse aparadi sisse seadma, et ametkondasid õpetada iseennast korralikult kontroleerima, olgu seal siis 40 ametnikku, wõi rohkem; ma arwan, et see siiski riigile odawam tuleks, kui niisugune segadus, nagu praegu meie arwepidamises walitseb. Mina ei taha ette ütelda, kus kohal see peaks sisse seatama, aga igatahes peaks teed leitama, et niisugust seaduwastast korda, kus krediitide awamise kord lah tine on, kus ei ole järjelikult mingisugust põhikirja ega alust, kuidas seda peaks teha, — ma ütlen niisugune kord peaks kaduma.

J. Kana (töer.): Iga ministeeriumi eelarwe arutamise juures kuuleme ikka juttu raamatupidamisest, olgu see sise- ehk wälisministeeriumis, igal pool on ikka häda selle raamatupidamisega. Tuleb nõnda wälja, et oskame tulusid sisse wõtta ja teatawaid kulusid teha, pealegi hästi suuri, kuid seda arwestada ei oska, ja sellest asjast mingisuguse tondi teeme. Herra Wirma

rääkis siin, et meil puuduwad mõnesugused reeglid arwepidamises. See wõib ju teatawaid wiisil küll õige olla, et on tarwis teatawaid reeglid ja määrusi, kuid mina julgen tõendada, et kui kord on riigi eelarwe korralikult seadusena wastu wõetud, siis ka arwepidamist päris korralikult wõib toimetada, ilma et selleks iseäralisi seadusi ehk reeglid tarwis oleks. Iga asutus annab aru selle summa üle, mida ta saanud. (Pahemalt poolt: Aga kuidas?) Kuidas — seda seletan kohe, asi ei ole sugugi nii keeruline. Aru antakse selle järele, kuidas ja mis tarwis on ära tarwitatud eelarwes teatawateks otstarbeteks määratud summad. Seda asutuselt nõuda on riigikontrolli õigus, ja see sünnib ilma iseäraliste seadusteta. Kui nüüd arwatakse, et kõnealolewas küsimuses pääsemist tooks rahaministeeriumi juure iseäraliku raamatupidamise osakonna asutamine, kus alati rahaministeerium täpisealt näha wõiks, missuguse eelarwe-punkti ja paragrahwi jaoks wastaw asutus teatawa summa nõudnud... Minu arwates ei ole sellest kõigewähematki abi. Selle kawatsetawa raamatupidamise osakonnaga tahetakse just ära hoida seda, et asutused ühe ja sama asja jaoks mitmekordseid summasid wälja ei wõtaks. Kordan weel, et see midagi ei aitaks. Kui tahetakse üheks otstarbeks suuremat summat wälja wõtta, kui määratud, siis osatakse ju väga hästi seda teiseks otstarbeks küsides ikkagi kätte saada. Tahab asutus näituseks pörandawärwimiseks teistkordset summat saada, wõib ta ju seda lae puhastamiseks küsida. See ei kõrwalda sugugi kuritarwitusi. Mina näen, et ainukene wõimalus ja ainukene tee niikaugele saada, et asutused eelarwe piirides summasid tarwitaks, on, et iga asutus wastutab nende rahasummade eest, mida ta saanud. Igas asutuses peetakse oma eelarwe arwe, see on ju meil ka sisse seatud ja see töö ei olegi nii väga keeruline, on tarwis ainult kassa ja eelarwe täitmise raamat sisse seada, ja ainukene seadus, mis selle juure tarwis oleks, oleks, et asutuse raamatupidaja wastutab selle eest, et ühtegi krediiti ei nõuta üle eelarwe piiride. Tuleb arusaadawaks teha, et ka üleliigne krediidi nõudmine on kuritarwitus, see on ka riigi raha raiskamine. Meie õnnetus seisab selles, et meie raamatupidajad on tihtipeale kaubandusaladelt tulnud raamatupidajad, ja ei saa aru oma kohustustest selles töös riigi raamatupidamise alal. Raamatupidaja peab wastutama kõige selle eest ja aru andma kõige üle, mis

tema käes teha. Temal olgu kohuseks selle järele walwata, et ilma temata ühtegi krediiti ei nõuta, ega kätte ei saada. Mina arwan, et ka seda ilma iseäralise seaduseta teostada saab, ja see peaks juba iseenesest selge olema, et ilma raamatupidaja allkirjata wõimatu on raha kusagilt wälja wõtta. Kui meil seda siinamaani wast ei tehta, wõi ei juleta teha, arwates, et see ülemate instantside käsu wastu oleks, siis eksitakse selles, minu arwates.

Kui meie tänawu eelarwe wastu wõtame, siis on aasta lõpul, meie wäikese riigi wastawat wäikest rahalist läbikäiku silmas pidades, kohe näha, kuidas üks ehk teine osa eelarwest täidetud, kui hästi see ehk teine asutus temale määratud summast kasutanud ja neid kogemusi wõiksime siis tulewa aasta eelarwe kokkuseadmisel arwesse wõtta.

Tahaksin weel kord seda toonitada, et kõiksugused head raamatupidamise seadused siin wäga wähe aitawad, waid wastu wõtma peame eelarwe kindlates piirides, nii et iga asutus sellest aru saab, et ta aru peab andma igast summast, mis temale selles eelarwes määratud ja mida ta ära tarwitanud. Asjata on tõendama tulla, et see midagi ei aita, et tarwis iseäralisi seadusi jne. Mina ütlen, et mina ka paragrahwi leian, kui seda peaks tarwis olema, et inimesi, kes tähendatud tööd raamatupidamises ära pole teinud, wastutusele wõtta. Peapatt seisab selles, et meil kinnitatud eelarwet ei ole, et meil kindlaid piirisid ei ole summadele, mis wälja antakse. Sellepärast peaksime püüdma niikaugele jõuda, et aru saaksime, et iga kopik, mis wälja antakse, kallis on, ja kui detsembrikuu summad juba juulikuul ära raisatud, siis ülejäänud aja jaoks enam raha ei anta. See on ju loomulik ja täiesti arusaadaw kindlapiirilise kinnitatud eelarwe juures. Iga ametkond peaks sellest aru saama, ja pahesid meie riigi raamatupidamises kõrwaldama seda rutem, mida kiiremini praeguse eelarwe wastu wõtame ja maksma paneme. Kõik wiiwitamised praeguse eelarwe juures toowad suuri pahesid kaasa.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Rahaministeeriumi eelarwe arutamise juures ei saa kuidagi mööda minna sellest maksusüsteemist, milles me elame ja mille all me kannatame. Ma olen juba mõnel teisel juhtumisel selle peale Riigikogu liikmete tähelepanu juhtida püüdnud ja 11. mail s. a andis minu rühm

Riigikogu Juhatusese esitise, et Riigikogu Wabariigi Walitsusele soowi awaldaks, et Wabariigi Walitsus oleks teatawad otsekoheste maksude kawad wälja töötanud ja Riigikogule kinnitamiseks ette pannud. Meie poolt soovitatud ettepanud otsekoheste maksude seaduste kawad oleksid seda wõimaldanud, et maksude koorem enam tugewamate õlgade peale oleks mahutatud ja nigelamad õlad kergitust oleksid saanud. Kõige pealt soovitasime meie selles kirjas üleüldist, ühekordist waranduse maksu, et riigikassat raskel ajal edasi awitada. Teiseks soovitasime seal liikumata waranduse juurekaswu maksu, mida waranduste omanikkude käest wõetakse, siis kui warandused ühe käest teise kätte lähewad. Siis weel kapitaali kaswumaks ja pärandusmaks. See kõik on üles loetud selles otsekoheste maksude seaduse soowikirjas, mida meie kõige pealt oleks hea meelega näinud, kuid Riigikogu Juhatus ei ole seda meie soowi wõi esitist, kuidas seda nimetada, weel jõudnud Riigikogule ette panna. Ma loodan, et ta ükskord siiski nii kaugele jõuab, ja et meie siis selle üle pikemalt räägime. Nüüd selle eelarwe arutamise ajal saime meie rahaministri ja teiste, kuidas ma pean ütlemä, mööduandwate isikute seisukohta ka ligemalt teada. Herra Strandman, kui rahaasjanduse komisjoni esimees ja kui ühe suurema rühma liider, tähendas siin oma kõne sissejuhatuses, et otsekohestest maksudest, selles mõttes, mis mina siin tähendasin, juttugi ei wõi olla. Meie rikkad inimesed ja miljonärid oleks, kui nad kusagil mujal maal elaks, nii waesed, et neid seal isegi sissetulekumaksust wabastataks. Selle kõne kokkuvõtte sisu on niisugune, et meil waranduste juurekaswu maksu mitte wõimalik ei ole sisse seada. Ja just sellesama raidme sisse raius ka rahaminister herra Westel. Täna on „Päewalehes“ üks kiri ilmunud, kellegi Rosendorfi poolt, kes rahaministri abiline wõi kõrgem ametnik rahaministeeriumis olewat. See herra püüab oma artiklis just sedasama ära näidata, et waranduste juurekaswu maksu meil wõimalik wõtta ei ole. Meil puududa hindamised ja sellekohased takseerimised, ja kui meie hindamisi hakkaks toime panema, siis tuleks need wähe üle 50.000.000 marga maksma, ja selleks lähöks wähemalt 3 aastat ära, nii et meie enne 4 aastat niisugust otsekohest wäärtuse juurekaswu maksu näha ei saaks. Ka herra Westel tähendas, et majade hindamise korral tuleks kursiwahega tegemist teha ja selgi-

tada, kui palju maksis maja 20 aasta eest ja kui palju maksab ta nüüd; ja et kui praeguse marga väärtuses maja müüakse, et siis omanikud sageli oma majad odavamalt ära müüvad, kui nad ise enne maksnud on jne. jne.

Kõige selle kõrwal ei kuule meie kusa-gil pool kaudsete maksude halbu külgi, (J. Hünerson (põl.) koha pealt: Sotsid räägiwad!)... ainult meie selt-simees Neps juhtis selle peale tähelpanu. Meie rahaministeerium, meie maksusüsteemi määravad käiwad täielikult selle põhimõtte järele, mida Bismark awaldas 1875. aastal, kui ta ütles, et mina nõutan riigikassale raha kaudsete maksude läbi, öeldagu selle wastu mis tahetakse; ma tean, et kaudsete maksudega on kergem riigikassat toita ja selle juure ma jään. Ka meie walitsus käib seda rada, sest ka meil on palju kergem kaudseid maksusid wõtta, kui otsekoheseid. Mina ei lähe seda mitte arutama, ega järele katsuma, mis minu selt-simees Neps ütles, et üks maksuaparaat kallim wõi odavam on, see ei ole minu arwates mitte mõõduandew. Waid see on mõõduandew, kes maksab, mis otstarbeks maksetakse ja kelle kanda suurem maksukoorem tuleb.

Juhataja A. Kerem: Ma pean Teie tähelpanu selle peale juhtima, et meil on siin praegu rahaministeeriumi väljaminekute eelarwe arutusel ja mitte sissetulekute eelarwe, mis wastawas osas arutusele saab tulema.

M. Martna (sd.): Meil on siin praegu kõne all otsekoheste maksude peawalitsus, kaudsete maksude peawalitsus, siis ka aktsiisi peawalitsus jne. ja mina iseenese arwates ei ole mitte ainest kõrwale kaldunud. Ma räägin selle maksu süsteemist, aga kui Riigikogu juhataja arwab, et ma olen kõrwale kaldunud ja minult sõna ära wõtab, siis wõin ma lõpetada. Kuidas on? (A. Schulbach (tõer.) koha pealt: Sellest wõib sissetulekute juures uuesti rääkida!) Seda juhust tahan ma ka tingimata tarwitada. Mina olen aga selles arwamises, et meie ka praegusel silmapilgul sellest ainest mööda ei pääse, kus meil rahaministeeriumi eelarwe kõne all on, ja et mul kahtlemata õigus on omi mõtteid awaldada. Mina pean tähendama, et kui otsekoheste maksude kättesaamine tõepoolest nii raske on, et nüüd alles 4 aasta pärast niikaugele jõuaks, et neid saada wõiks... Mina ei ole mitte eri-

teadlane selles asjas, wõib olla, et nendel herradel õigus on, siis peaks neid eeltöid otsekohe tegema hakkama ja mitte neid tagasi lükkama sellepärast, et tagajärgesid alles 4 aasta pärast näha saab. Ma arwan, meie tahame wististi ka 4 aasta pärast elada. Kui meie juba mullu, selle juure oleks läinud, siis oleks meil juba tulewal aastal maksude sissewõtmise wõimalus käes olnud. Mis selle wäärtuse juurekaswu maksu juures iseäranis nimetada tuleb, on see tähtsus, mis sellel maksul linnade maa-pidamises on. Mina olin Tallinna linna-walitsuses 4 aasta eest liige ja olen juba siis selle asja üle mõtelnud ja kõnelenud. Tegin juba seekord ettepaneku seda maksu sisse seada. Hiljuti awaldas meie linna-walitsus, et ta on püüdnud seda maksu sisse seada, aga walitsus ei ole temale seda wõimalust annud. Linnades ei oleks selle maksu sisseseadmine niisugusel korral, kus majad ühest käest teise kätte käiwad, mitte raske. Meie linnawalitsus teab väga hästi, et meie linnas sõja wiimastest aastatest saadik on altkäe majasid müüdud, terwed uulitsad, isegi terwed linna-jaod on ühest käest teise läinud, on nädala miljonite eest majasid müüdud ja linn ei ole sellest muud saanud, kui seda wõrdlemisi wäikest posliini maksu. Meie linnad ja kogukonnad waewlewad oma kassadega ja oma sissetulekutega. Wõib olla, panewad nad warsti ka kassidele maksu peale, ma ei tea, mis meie linnades mitte maksualune ei oleks. Aga kui üks siin toreda maja ostab ja nädala pärast ära müüb ja pool miljoni ehk ka mitu miljoni kasu saab, siis ei ole linnawalitsusel mitte wõimalik selle pealt maksu wõtta, mis ometi täitsa loomulik oleks. Herra rahaminister tähendas isiklisel jutuajamisel, kui ma ei eksi, et väga hästi wõiks neid maksusid ühes tulumaksuga sisse wõtta. Wõib olla, et herra Westel'il õigus on, sest ta on ju ses asjas eriteadlane. Mina kui parlamendi liige toetan ennast selle peale, et teistes maades seda teed mitte ei käida, waid seal wõetakse sissetulekute maksu, waranduse maksu jne. Ka teistes maades on rahawäärtus langenud ja kui täna, näituseks, Berliinis maja müüakse, siis ei ole ka seal enam mitte see marga wäärtus, mis kümne ehk wiineteistkümne aasta eest oli, kuid ometigi wõetakse seal waranduse maksu markades, kuna meil öeldakse, et tulla kulla peale ümber arwata. Mina näen, et meie maksusüsteem jõukamaid inimesi hoiab, kehwemaid aga raskete koor-mate alla seab. Ma ei taha mitte raha-

ministrile otsekohesid etteheiteid teha, waid see on üleüldine joon meie poliitikas, ja sellest joonest lahkumist nõuame mina ja meie rühm. Herra rahaminister tähendas weel, et näituseks toll ei olla mitte üksi selle maksu sissewõtmise pärast tähtis, waid toll olla ka läbiweetawa kauba juures enam wõi vähem kaasategew. Ma ei usu mitte, et tolliametnikul tõepoolest transiidi juures palju teha on, aga need weo sissetulekud, mis meil saadakse, tulewad ometi raudtee teenistusest ja tööst. Niipalju kui mina kogukonna liigetega olen rääkinud, et kui walitsus kõiki neid otsekohesid maksusid ei tahaks, nagu näituseks wäärtuse juurekaswu maksu, siis kogukonnad seda heameelega eneste sissetulekuallikaks wõtaksid, tuleks neile selleks ainult wõimalus anda. Kuna meie eelarwe peajasjalikult kaudsete maksude peal põhjeneb ja sotsiaaldemokraadid kaudsete maksude poolt ei ole, siis — mina ei kõnele neid sõnu mitte oma rühma nimel, sest ma ei saanud rühma sellekohasel koosolekul ja nõupidamisel olla, kuid usun kindlasti, et minu rühma liikmed sellega ühinewad, — hääletame meie eelarwe wastu, mis peajasjalikult kaudsete maksude peal põhjeneb.

Juhataja A. Kerem: Sõnasoowijaid enam ei ole. Mingisuguseid ettepanekuid tehtud ei ole, wälja arwatud soowiwaldus, mis rkl. herra Ernits'a ettekandes oli ja ka pärastpoole hääletamisele tuleb. Lõpu kokkuwõtteks on sõna komisjoni aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Kõige pealt pean tähendama rkl. herra Liibergi etteheite kohta, et nende rühma esitajal ei ole mitte wõimalust olnud alamkomisjoni tööga lähemalt tutwuneda. Peab wastama, Riigikogus oleme tähele pannud, et iseseiswate sotsialistide rühma esitajaid mitte igasse komisjoni ei walitud. Selleks wõisid teatud põhjused olla ja neilsamadel põhjustel wõib olla, ei walitud nende esitajaid eelarwe rahaministeeriumi alamkomisjoni, kuna nende esitajad täiendatud rahaasjanduse komisjonis olid ja seal wastati nende esitajate iga küsimise peale. Ühtki küsimist minu teada seal wõlgu ei jätud. (J. Piiskar (is.): Ka mitte-wastamine on wastus!) Mis herra Ernits'i ettepanekutesse puutub, siis tulewad need edaspidi arutuse alla, millede kohta siis wõib sõna wõtta.

Mis puutub herra K. Wirma poolt ettekantud soowiwaldusesse, et peaks raha-

ministeeriumi wõi riigikontrolli juures teatawa osakonna looma, mis walwaks selle järele, et krediidid saaks ära tarwitatud eelarwes ettenähtud paragrahwide järele, siis oli see küsimus ka rahaasjanduse alamkomisjonis arutuse all, kus leiti, et pole mingisugust otstarbet niisugust osakonda rahaministeeriumi juure luua, mis annaks wälja krediitid ja summasid paragrahwide kaupa. Niisugune arwestamise wiis koormaks rahaministeeriumi raamatupidamist raskelt, mille läbi teatud osakond tuleks märksa suurendada. Kõik see aga ei kõrwalda seda wäärnähtust weel mitte, mis selle tagajärjel on, et asutused omawoliliselt eelarwe-summasid tarwitawad paragrahwi tähele panemata. Kui asutused teatud summad neile määratud krediidist kätte saawad, siis ei keela rahaministeeriumi raamatupidamine weel sugugi nendel seda oma moodi ära kasutada. Summade eelarwe järele äratarwitamise üle järewalwamine jääks täitsa kontrolli hoolde, mis pärast enam otstarbet ei ole rahaministeeriumi arweosakonda selles asjas ilmaaegu koormata.

Muid muudatusi ei ole tehtud, wälja arwatud wahest herra Liibergi ettepanek eelarwet üleüldse tagasi lükata, mis hääletamisega ära otsustatud saab. Ma palun seda eelarwet ettekantud kujul wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanud osa on saanud poolt 30 häält, wastu 14, seega on wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

Peatükk X.

Riigi wõlad ja laenud.

§ 1	Laenuprotsentide tasu Soome walitsusele	3.920.625.—
§ 2.	Laenuprotsentide tasu Ameerika abiandmise komiteele	25.110.050.—
§ 3.	Laenuprotsentide tasu Ameerika-Ühisriikide walitsusele	246.995.624.—
§ 4.	Laenuprotsentide tasu Prantsuse walitsusele	16.217.960.—
§ 5.	Laenuprotsentide tasu Inglise walitsusele	13.500.000.—

§ 6. Provisjonid ja komisjonid panga operatsioonide pealt	500.000.—
§ 7. Protsendid sisemiste laenude pealt	10.000.000.—
§ 8. Mitmesuguste wäikeste jookswate wõlgade tasumine	5.000.000.—
§ 9. Operatsiooni kulud wäljamaal laenude ja wõlgade tegemise õiendamise puhul	5.000.000.—
Kokku peatükk X	326.244.259.—
Kokku rahaministeeriumi eelarwe	840.731.259.—

M. Neps (sd.): Ma kordan oma ettepanekut, mida rahaasjanduse komisjonis tegin ja nimelt, et siit eelarwest wälja jätta § 2 laenu % 25.110.050.—, § 4 % 16.217.960.— § 5: % 13.500.000.— ja lõpuks panen ette § 9 wähendada 5.000.000.— pealt 1.000.000.— peale. Seega tuleks peatükk 10. wähendada 58.828.010 marga wõrra. Oma ettepaneku põhjenduseks pean ütleva, et wormiliselt ei ole see wõlg mitte riigilaen, sellepärast, et meie ajutise põhiseaduse järele wõis riigilaenusid teha ainult Asutawa Kogu lubaga ja otsuse põhjal. Seda otsust ei ole mitte tehtud ja sellepärast polnud walitsusel luba neid ka teha, ainult „Revalise“ wõlg on õige ja selle wastu ei saa siin mitte waielda. Kui herra Uluots oma kõnes esimeseks kohe alla kriipsutas, et riigi wõlad on niisugused, mida tingimata tuleb maksta ja sellest kõrwale mitte minna ei saa, siis wõib see õige olla ja selle wastu ma ei waidle. (J. Uluots (põl.): Aga § 2 kohta.) Mina igatahes mitte ei näe, et niisugune riigilaen õigustatud oleks. Arwatakse wahest, et see ei olegi sisuliselt riigilaen, waid wõlg. Omal ajal osteti tihti kaupsid wõlgu sellepärast, et kauba eest maksta ei saanud. Kui see nõnda on, siis ei tohiks rahaministeerium seda iseäraliselt siia mitte üles wõtta, riigi wõlgade — laenude hulka, sest seal osteti toitlus- ja sõjaministeeriumi poolt kaupsid ja jagati raha eest wälja, siis peaks ka need asutused oma wõlad maksma ja wastawasse eelarwesse wõtma. Kui nüüd enamuserakonnad arwawad, et see täitsa ükskõik on, kas walitsus annab nende laenude kohta wõlakohustuse riigilaenu näol ja kas ta mingisugust seletust annab Riigikogule nende laenude kohta, wõi ei, siis on see hoolimatus wähemuse wastu. Mina arwan, et

walitsus peaks üksikult ära näitama, mis sugustel tingimistel need wõlad tekkisid, ja selles asjas selgust muretsema ja Riigikogult nõudma sanktsiooni wõlgade katmiseks. Ei taheta seda mitte teha, siis tuleb kahetsusega walitsuse tahtmist rahwaesituse ignoreerimises konstateerida. Nähtawasti tahab praegune walitsus seda meeleka ka teha ja ei püüa sellepärast mitte wormilist külge lahendada. On ju olemas wana nähtus, et iga ametkond katsub oma õigusi laiendada ja omale suuremaid õigusi kätte tõmmata. Seda wõitlust wõib ka siin näha: selle asemel, et walitsus katsub ära näidata, kuidas need laenud on tekkinud, kas olid nad otstarbekohased, pannakse nad lihtsalt wastuwõtmiseks ette. Ma ei ütle mitte ära, et nad tarwilised ei olnud, wõib olla et enamuse tuleb arwamisele, et nad tarwilised olid, kuid selgust peab muretsema. Kui sellest küljest asi on lahendatud, siis wõib ka küsimust arutada, kas neid wõla-protsenta riigi eelarwesse sisse jätta, wõi mitte. Praegu on üks asi päris kindel, et see asi on riigi ajutisele põhiseadusele mitte wastaw, seda ei saa kuidagi üles salata. Mis puutub § IX-da wähandamisesse, siis on siin mõeldud summat, mida rahaminister wõis tarwitada wäljastpool aruande korda wahest riigi wõlgade tegemise juures. Mina ei ole kuulnud, et tänawu lootust oleks wälislaenu teha. Kuid, wõib olla, on rahaministril mingisugused lootused wälislaenu tegemiseks. Senni ajani igatahes midagi kuulda ei ole olnud ja wõib enam-wähem kindel olla, et tänawu aasta wälislaenu tegemisest midagi wälja wist ei tule. Ainult alamkomisjonis on seda summat suurendatud, kuid et enam pool aastat möödas on ja mingisuguseid kawatsusi wälislaenu tegemise suhtes ei ole kuulda, oleks täiesti asjata seda summat eraldi üles wõtta. Panen ette nimetatud summast 4 miljoni marka wälja jätta. Mis puutub siin neisse kolme summasse, mis siin ette on pandud, siis on siin niisuguste summadega tegemist, mis figureeriwad täiesti ilma seaduslise aluseta. Meie oleme juba eelmiste eelarwe-summade juures kõnelenud sel põhjusel, et walitsus ei püüa mitte igas kohas worminõudeid täita. Walitsuse kantselei eelarwe arutamise puhul hääletasime meie raamatukogu wastu selles mõttes, et wiimasel weel kindlat põhikirja ei ole, ja kui meie praegu nõuame, walitsuse käest, et ta peaks ka siin käima seaduslikku rada, siis ei taha meie mitte sellega ütelda, et nende % -de asjus absoluuteitawal seisukohal oleme. Igatahes

ütlen ma, et see küsimus walitsuse poolt wormilikult ette kantama peaks.

Kui nüüd tahetakse näidata, et need laenu on tehtud wast sel ajal, kui sotsiaaldemokraadid walitsuses olid, siis ütlen ma siit, et see peaks meile just kiituseks olema. Kuid meie nõuame ka seda, et olgu see sotsiaaldemokraat ehk kes tahes, aga walitsuse liikmed peawad oma tegewuse eest wastutust andma. Teie ei wõi mitte ütelda, et meie jookseme tormi, et ainult teie, wõib olla, süüdi olete. Teie näete, et meie seda ei karda, kui wastutust tuleb kanda kellegil meie ridadest. Teie käes on dokumendid, teie kohus on näidata, kes süüdi on, kes mitte ja kas seda minewal aastal tehti, siis kui sotsiaaldemokraadid walitsemas olid.

J. Laidoner (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Sotsiaaldemokraatide partei esitaja toonitas siin midagi niisugust, millest mina aru ei saa. Ühest küljest ütles ta, et nemad põhimõttelikult ei ole laenude %%-de maksmise wastu, aga raha nad selleks anda ei luba. Mina tahaks teada, missugusel wiisil wõib siis walitsus maksta need summad, kui selle peale mitte raha ei anta. Peale selle toonitas siin sotsiaaldemokraatide partei esitaja, et need laenu on tehtud ilma sellekohase rahwaesitajate lubata ja et nemad ei teadnud mitte, missugustel tingimistel ja missugusel seisukorral on need laenu tehtud. Nüüd tuleks wäga weider seisukoht kui praegune walitsus, kes ju mingil tingimisel ei wõi wastutada senniste walitsuste tegewuse eest, hakkaks nõutama luba nende laenude peale. Oleks ju wäga hea, kui rahwaesitus seda luba annaks, aga kujutage omale ette niisugust seisukorda, kui wiimane seda mitte ei tee — niisugune seisukord wõib ju olla —, waid ütleb et omal ajal ei nõutud ja sellepärast me luba ei anna. Kuidas wõib walitsus niisuguse ettepanekuga esineda, tema peab wõtma seda fakti, et need laenu on tehtud ja meie peame neid tasuma. Meie peame neid laenu tunnistama, kui niisuguseid juba sellepärast, et nad tehtud on. Mõlemad on 1919. a. tehtud. Terwe aasta läks mööda, terwe aasta oli Asutaw Kogu koos, kuid keegi ei tõstnud häält nende laenude wastu ja nüüd korraga on tarwis tagantjärele neid sanktsioneerida. See on wormaalne külg. Minu arwamise järele, kas ei oleks õigem ja parem, et walitsus esineks laenude protsentide maksimisega, mida kahjuks endine walitsus mitte pole teinud, ja Riigikogu sanktsioneeriks ühes sellega laenude maksmist.

See on wormaalne külg, ja on küllalt selge, et neid laenu tagasi lükata ei saa. Nüüd on aga sisulik küsimine, nagu meie ei teaks, mis tingimistel need laenu tehtud on. Wabandage herrad, kõik teawad seda ja ei ole praegu ühtegi Riigikogu liiget, kes seda mitte ei teaks. Wabandage, on ehk mõned iseseiswate ja kommunistide partei liikmed, kes seda ei tea. Teised teawad seda wäga hästi, ka sotsiaaldemokraadid teawad. (Wahelhüüded iseseiswate seast: Meie ees wabandama!) Ma usun, et ka teie, herra Piiskar, seda teate. Ma ei teadnud mitte, missugusel kujul need laenu tehti, kuid täiendatud rahaasjanduse komisjonis räägiti selle üle wäga pikalt ja walitsuse esitaja seletusest selgus, mis ka kõigil ennem teada oli ja mida ma weel kord toonitan, et see laenu, mis punkt 2 all on üles wõetud — Ameerika abiandmise komiteele — sündis 1919 a. kewadel, kui meil Tallinnas leiba ei olnud, ei olnud linnas ei olnud ka sõjawäel. Siis saadeti walitsuse poolt agendid wälja, et olge head, muretsege ükskõik missugustel tingimistel leiba. Ja muretseti ja osteti see leib. Walitsusel sel ajal raha ei olnud, leidis õnneks asutus, see oli Ameerika abiandmise komitee, mille eesotsas sel ajal wist Hoover seisis, — kes leiba ja teisi kaupasid andis. Siis, ma ütlen, oli ainult üks tingimine, siis oli seisukord katastroofiline, seda teawad need wäga hästi, kes sel ajal riiklisest tegewusest osa wõtsid. Ja nüüd meie ei tunnista seda laenu, see on niisugune wariseerlik wõte. Mispärast ei tõstetud terwe 1919 a. jooksul seda küsimust üles, mispärast ei tõstetud seda 1920 a. jooksul üles? Teine laenu on see, mis punkt 4 all üles wõetud — laenu protsentide tasumine Prantsuse walitsusele. Ka teawad kõik, et see laenu oli sel ajal tehtud, kui meil kõige raskem tegewus wabadussõjas oli — 1919 a. sügisel detsembrikuul, kui kõige suuremad pealetungimised olid. Seisukord oli kriitiline, sõjariistu oli tarwis, rahuläbirääkimised olid küll käimas, aga rahu weel ei olnud. Walitsuse poolt tehti ülesandeks Prantsuse walitsuselt neid sõjariistu saada, kes neid nõus oli müüma. Sel ajal oli mingisugune leping tehtud, neid pidi tasutama linadega, otsekohe wastukaubaga, pärast otsustati aga rahaga tasuda. Neid kombinatioone ma ei tea, sest ma ei wõtnud sel korral walitsuse tegewusest otsekohe osa. Ma ei tea, kas sotsiaaldemokraadid sel ajal walitsuses olid, aga igatahes oli riigikont-

rolöör Sotsiaaldemokraatlike partei poolt, nõnda et nad väga hästi teadsid, missuguses seisukorras see laen oli tehtud. Waadake, nüüd meie seda laenu ei tunnista, see on ju täiesti demagoogiline wõte. Ma saan aru, kui Sotsiaaldemokraatlike partei astuks arupärimisega välja, kas walitsus mõtleb nende laenude kinnitamist Riigikogule ette panna, wõi mitte; kas ta mõtleb neid normaalselt kinnitada, wõi paneb ta neid eelarwe korras kinnitamisele ette. Eelarwe korras wõib palju kinnitada — terwed etaad saawad eelarwe korras kinnitatud. Kui niisuguse küsimisega esineb, sellest saaks ma aru. Aga kui kopikatki nende laenude maksmise peale ei lubata, aga põhimõttelikult nende laenude wastu ei olda, siis, wabandage, niisugusest seisukohast ei saa mina aru ja ei saa keegi. Ma olin sunnitud sõna wõtma selle halekawala väljaastumise puhul, mis tegi Sotsiaaldemokraatlike partei esitaja.

J. Wain (sd.): Pean oma poolt teatama, et ma herra Laidoner'i loogikast ka täitsa aru ei saa. Kuidas leiab tema kõik väga hästi korras olewat, kui rahwaesitus riigi wõlgadest esimest korda eelarwe arutuse puhul kuuleb. Pealegi, et ta eelarwe arutuse puhul kuuleb wõlgadest, mis riigile kaela tulnud kaupade ostmise pärast, olgugi, et need kaubad väga tarwilikud olid. Tasumiseks olid riigil linad välja wedada, mida ka minu parteiseltsimees Neps nimetas. On teada, et meil läksid linad märksal määral välissaatkondade käsutada. Lugupeetud rahwasaadikud! Kui ükskord välisministeeriumi eelarwe arutusele tuleb, siis kuulete, et see asutus ei ole suutnud weel välissaatkondadelt 1918/1919 ja 1920 a. aruandeid saada. Meie ei tea mitte, kuidas on linad, mis pidid wõlgade tasumiseks minema, ära tarwitatud. Halenaljakas ei ole sellepärast minu parteiseltsimehe Neps'i ettepanek, waid loogika, kui leitakse kõik korras olewat, olgugi, et wõlgade tasumiseks saadetud kaup teitsi ära tarwitatakse. Nüüd tahetakse wõlgade tasumiseks uut summat määrata. Ükskõik, kes walitsuses oleks olnud sel ajal, oleks pidanud tingimata rahwaesitusele wähe-masti teatama, et waadake, meil jäi see summa nii ja nii moodi tasumata, et wäljajawetaw kaup, mis wõla tasumiseks minema pidi, sai teiseks otstarbeks ära tarwitatud. Wõimalik, et rahwaesitus seda hukka oleks mõistnud, võimalik, et ta oleks sundinud välisesitust rahasummade kohta aruandeid saatma. Praeguse eel-

arwe arutamise puhul ei ole välisministeeriumil rohkem materjaali, kui Soome saatkonna aruanne ja M. Martna arwe. Sellepärast kordan ma weel, et kui teist teed aruannete saamiseks ja sundimiseks wõlgade kinnitamiseks ette panna ei ole, kui see surweabinõu, — summasid keelata wõlgade %%-de tasumiseks, siis peame meie seda wiimast abinõu tarvitama, ja nende summade wastu hääletama.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja A. Jürman: See ettepanek %%-id tasumise eelarwest maha kustutada, oli rahaasjanduse komisjonis arutuse all ja rahaasjanduse komisjon leidis, et mitte nüüd ei ole enam aeg seda nõudma tulla, et need laenud saaks wormiliselt kinnitud, waid seda oleks pidanud Asutawa Kogu ajal tegema, kuna nüüd on tarwis laenude %%-id tasuda, ja nende laenude maksmiseks tulewad summad tänawuse aasta eelarwesse üles wõtta. Mis puutub 9 punkti wähenemise kohta, siis nagu herra Neps tähendas, ei ole senni seda summat tarwitatud, kuna tarwidust ei ole olnud uute wõlgade tegemiseks. Kuid meie ei tea weel seda ette ütelda, et seda üldse tarwis ei lähe, sest meil seisab pea-aegu pool aastat weel ees ja tarwidus wõib weel tulla. Sellepärast ei leia mina mitte, et see otstarbekohane oleks, kui neid summasid eelarwes wähenendada. Komisjoni nimel teen ettepaneku, et rahaministeeriumi eelarwe X peatükk saaks ettekantud kujul wastu wõetud, mille järele siis terve rahaministeeriumi eelarwe oleks Mk. 840.731.259.—

Juhataja A. Kerem: Kas nõutakse, et herra Neps'i poolt tehtud ettepanek saaks hääletatud paragrahwide wiisi? (Hüüded: Korraga!) Kui seda mitte ei nõuta, siis hääletan ma herra Neps'i poolt tehtud parandused korraga. Et selle wastu ei waielda, siis panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Ma panen hääletamisele komisjoni poolt tehtud ettepaneku sel kujul, nagu komisjoni aruandja seda ette kandis. (Hääletatakse.) Sellega on komisjoni ettepanek wastu wõetud. Sõna on rkl. Strandman'il korra kohta.

O. Strandman (töer.): Kell ei ole küll weel 8, aga sellepärast, et meil üks osa läbi on, teen mina ettepaneku ¼-tunnist waheaega määrata.

Juhataja **A. Kerem**: On ettepanek tehtud $\frac{1}{4}$ -tunnilist waheaega määrata. Selle vastu ei waielda. Kuulutan $\frac{1}{4}$ -tunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 7.50 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 8.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Amberg** (Loeb):

KAUBANDUS-TÖÖSTUSMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1. Palgad	684.200.—
§ 2. Sõidu- ja päewarahad	25.000.—
§ 3. Esituse kulud	200.000.—
Kokku peatükk I	909.200.—

Peatükk II.

Keskasutus.

§ 1. Palgad	8.997.900.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	440.000.—
§ 3. Kantselei kulud	709.400.—
§ 4. Majanduslised kulud	674.600.—
§ 4a. Sõiduabinõud	400.000.—
§ 5. Liikuwa wara muretsemine	862.800.—
§ 6. Ettenägemata kulud	65.000.—
§ 7. Tehnilised kulud	144.000.—
§ 8. Trükitööd	20.000.—
§ 9. Toetus ja arstiabi	335.400.—
§ 10. Tehnilise ajakirjanduse toetamiseks	25.000.—
§ 11. Looduswarade uurimiseks	4.000.000.—
§ 12. Öpereichide toetamiseks tööstuse alal	150.000.—
§ 13. Abiraha aurukatelde järelwalwe seltsile	100.000.—
§ 14. Toetusraha ja laenud näituste korraldamiseks	1.000.000.—
Kokku peatükk II	17.924.100.—

Peatükk III.

Mereasjanduse peawalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1. Ametnikkude ja kuu-teenijate palgad	1.371.400.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	60.000.—
§ 3. Kantselei kulud	150.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	6.200.—
§ 5. Sõiduabinõud	50.000.—
§ 6. Liikuwa wara muretsemine	20.000.—
§ 7. Toetus ja arstiabi	60.000.—
§ 8. Ettenägemata kulud	10.000.—
§ 9. Kohtukulud	100.000.—
Kokku peatükk III A.	1.827.600.—

B. Administratiiv osakond ja sadamad.

§ 1. Ametnikkude ja teenijate palgad	8.351.200.—
§ 2. Laewakomando palgad	13.273.200.—
§ 3. Tööliste palgad	2.400.000.—
§ 4. Päewarahad ja sõidukulud	120.000.—
§ 5. Kantselei kulud	369.000.—
§ 6. Majanduslised kulud	408.300.—
§ 7. Liikuwa wara muretsemine	100.000.—
§ 8. Weokulud	200.000.—
§ 9. Toetus ja arstiabi	740.800.—
§ 10. Trükitööd	250.000.—
§ 11. Laewa juhulised kulud	15.000.—
§ 12. Laewa remont	9.500.000.—
§ 13. Ettenägemata kulud	10.000.—
§ 14. Küte	62.500.000.—
Kokku peatükk III B.	98.237.500.—

D. Uppunud waranduste päästeosakond.

§ 1. Ametnikkude ja teenijate palgad	821.000.—
§ 2. Laewakomando palgad	6.093.100.—
§ 3. Päewarahad ja sõidukulud	50.000.—
§ 4. Kantselei kulud	71.000.—
§ 5. Liikuwa wara muretsemine	—
§ 6. Weokulud	—
§ 7. Toetus ja arstiabi	202.800.—
§ 8. Laewa remont	2.700.000.—
§ 9. Päästetöö	10.000.000.—
Kokku peatükk III D.	19.937.900.—

E. Lootside, tuletornide ja meremärkide osakond.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	12.647.300.—
§ 2.	Laewakomando palgad	9.476.200.—
§ 3.	Päewatöoliste palgad	3.187.300.—
§ 4.	Päewarahad ja sõidukulud	200.000.—
§ 5.	Kantselei kulud	387.200.—
§ 6.	Majanduslised kulud	388.000.—
§ 7.	Kaartid ja instrumendid	556.600.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	663.200.—
§ 9.	Ehitus ja parandus	6.016.000.—
§ 10.	Mere- ja liinimärgid	850.000.—
§ 11.	Keskladu	35.563.200.—

Kokku peatükk III A. 69.935.000.—

F. Traalerite osakond.

§ 1.	Ametnikkude ja kuu-teenijate palgad	739.500.—
§ 2.	Laewakomando palgad	14.085.400.—
§ 3.	Päewa- ja sõidurahad	300.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	141.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	25.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemise kulud	525.000.—
§ 7.	Weokulud	100.000.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	450.000.—
§ 9.	Laewa juhulised kulud	50.000.—
§ 10.	Laewa remont	8.000.000.—
§ 11.	Miini ja traali warustus	2.000.000.—

Kokku peatükk III F. 26.415.900.—

Kokku peatükk III 216.353.900.—

Peatükk IV.

Mereasjanduse peawalitsuse ehitusosakond.

A. Keskamet.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	2.168.800.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	20.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	117.400.—
§ 4.	Majanduslised kulud	519.200.—
§ 4a.	Sõiduabinõud	150.000.—
§ 5.	Liikuwa wara muretsemine	135.000.—
§ 6.	Trükitööd	50.000.—
§ 7.	Toetus ja arstiabi	54.500.—
§ 8.	Weo- ja ladukulud	40.000.—
§ 9.	Warustuse kulud	20.000.—
§ 10.	Erakorralised kulud	10.000.—

Kokku peatükk IV A. 3.284.900.—

IV. B. Ehitus-parandus-jaoskond.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	885.600.—
§ 2.	Päewa- ja sõidukulud	35.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	60.900.—
§ 4.	Majanduslised kulud	45.100.—
§ 5.	Toetus ja arstiabi	50.500.—
§ 6.	Weokulud	—
§ 7.	Laewameeskondade palgad	2.236.600.—
§ 8.	Laewade ülewalpida-mise tarbeained	4.015.000.—
§ 9.	Sadamate ja sadama ehituste parandus	750.000.—

Kokku peatükk IV B. 8.078.700.—

IV. D. Süwendamise jaoskond.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	334.100.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	15.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	15.000.—
§ 4.	Toetus ja arstiabi	126.500.—
§ 5.	Laewameeskondade palgad	9.002.000.—
§ 6.	Laewade ülewalpida-mise materjaalid	4.727.800.—
§ 7.	Laewade jooksew pa-randus	31.000.—
§ 8.	Laewade üür	50.000.—

Kokku peatükk IV D. 14.301.400.—

IV E. Töökojad.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	1.065.200.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	6.500.—
§ 3.	Kantselei kulud	18.400.—
§ 4.	Majanduslised kulud	745.900.—
§ 5.	Liikuwa wara muretsemine	11.000.—
§ 6.	Inwentaari ja masinate parandus ja kor-rashoidmine	100.000.—
§ 7.	Toetus ja arstiabi	87.000.—
§ 8.	Elektri energia tööstuse jaoks	300.000.—
§ 9.	Tööliste palgad	2.000.000.—
§ 10.	Tarbematerjaalid töös-tuse jaoks	2.196.000.—

Kokku peatükk IV E. 6.530.000.—

Kokku peatükk IV 32.195.000.—

Peatükk V.

Riigiwaranduste osakond.

A. Keskwalitsus.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	1.674.000.—
§ 2.	Tööliste palgad	345.000.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	12.000.—
§ 4.	Kantselei kulud	46.600.—
§ 5.	Majanduslised kulud	113.100.—
§ 6.	Weokulud	2.000.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	1.500.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	50.000.—
§ 9.	Waranduste kogumise kulud	100.000.—
	Kokku peatükk V A.	4.342.200.—

V. B. Kohtade peal.

§ 1.	Ametnikkude ja teenijate palgad	234.500.—
§ 2.	Tööliste palgad	231.500.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	20.200.—
§ 4.	Kantselei kulud	28.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	19.600.—
§ 6.	Weokulud	13.500.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	2.400.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	8.000.—
	Kokku peatükk V B.	557.700.—

V. D. Wanaraua ladu.

§ 1.	Palgad	252.200.—
§ 2.	Majanduslised kulud	7.000.—
§ 3.	Toetus ja arstiabi	13.000.—
	Kokku peatükk V D.	272.200.—

V. J. Tallinna kindluse keskladu.

§ 1.	Palgad	1.205.200.—
§ 2.	Kantselei kulud	10.000.—
§ 3.	Majanduslised kulud	46.500.—
§ 4.	Ettenägemata kulud	5.000.—
§ 5.	Aurupritsi kulud	617.000.—
§ 6.	Toetus ja arstiabi	62.000.—
	Kokku peatükk V J.	1.945.700.—

K. Nõmme kindluse keskladu.

§ 1.	Palgad	766.600.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	10.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	11.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	18.100.—
§ 5.	Liikuwa wara parandus	5.000.—

§ 6.	Ettenägemata kulud	5.000.—
§ 7.	Aurupritsi kulud	280.000.—
§ 8.	Toetus ja arstiabi	46.000.—
	Kokku peatükk V K.	1.141.700.—

Kokku peatükk V 8.259.500.—

Kokku kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwe 275.641.700.—

M. Neps (sd.): Nagu näha, on Riigikogu enamus järjekindlalt sellele seisukohale asunud, et eelarwet muutmata wastu wõtta, ja sellega walitsuse poliitikat õigeks tunnistada, sest eelarwe täielik wastuwõtmine sel kujul, kui walitsus teda on ette pannud, on ju walitsuse poliitika heakskiitmine. (T. Kalbus (töer.): Eelarwekommissjon muutis. See on eelarwekommissjoni ettepanek!) Eelarwest näeme meie, et kaubandus-tööstusministeeriumi juhatus, üldine juhatus maksab riigile nimelt 17 miljoni 924 tuhat marka. Suur summa sellest eelarwest langeb nimelt tööstusosakonna peale. Meil on sellest väga palju räägitud ja päris õieti tähendatud, et meil on walmistamine või töötegemine iseenesest kallis. On räägitud sellest, et meil töötamine, millegi parandamine või ehitamine kallimaks läheb, kui wäljamaal, kui seal juures arwesse wõtta isegi meie marga wekslikursi. Kui seda ette tuakse ja sellest räägitakse, siis tähendatakse ikka ainult selle peale, et meil nagu oleks töötamine just kallis sellepärast, et meie töölisel palja palka saawad ja — lisan täie argumendi juure — wähe tööd teewad. Kuid kahjuks jääb siin väga tähtis põhjus nimetamata ja see põhjus on nimelt see, et meie tööstus on pärinud Wene tööstuse päranduse. Meie tööstuses ei ole mingisugust muudatust ette wõetud ja ei kawatseta seda ka ette wõtta. Wenemaa tööstuse tingimised olid halwemad, kui wäljamaal. Wäljamaal tegi tööline tingimata rohkem ära kui Wenemaal ja seda õieti just sellepärast, et tööstuses tehniline sisseseade oli paremini korraldatud; oli korraldatud nii, et tööline wõis rohkem produtseerida, ilma et ta sellejuures oleks ennast liiga ära wäsitanud ja ära kurnanud. Sealjuures wõis tööandja rohkem protsenti saada, suuremat kasu saada ja wõis teise maa tööstusega wõistelda. Sarnane olukord tekkis wälja sellest, et wäljamaal rohkem oli wõimalust töölisel ja tööandjal oma wahel wägipulka wedada. Wenemaa kat-

sus politseilise abinõuga töolisteliikumist surmata, seega töolist surudes sarnasele seisukorrale, et tema odawasti pidi oma tööjõudu müüma. Kui tööandja sai odawasti töölise tööjõu kätte, siis jõudis ta weel ometigi sellepärast kuidagi wiisi wõistelda. Meil katsutakse ka umbes samasuguse meetodi radadel astuda: meil pannakse kaitsetollid selleks maksma ja, kahjuks, peame tähendama, et meie administratiiv wõimude käed ei ole endid mitte kõrwale hoidnud ka töolisteliikumise mahasurumisest. Kui töölised on tahtnud oma olukorda parandada, siis on seda riikliseks äraandmiseks, riikliseks kuriteoks peetud, kuna tööandjad wõiwad siiski endist wiisi töötada halbade tehniiliste abinõudega. Kui nemad mitte wälja ei tule, siis ajawad süüd selle peale, et tööline wähe töötab ja palju palka nõuab. Iga tahes tahan selle asjaolu peale tähelepanu pöörata, et tööstuse alal ka niikaugele peaks jõutama, et tööstus wõistlus-wabaks jääb. Streikidel ei ole mitte üksi see tähendus, et töölised sellega omale paremat olukorda nõuawad, waid et ka tööandjad on sunnitud tehnilisi abinõusid, wastawalt teiste riikide tööstusele, korraldama. Selle läbi awaneb wõimalus tööga konkureerida ja just selle külje peale peaks kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstusosakond oma mõju awaldama, kuid meie peame ütleva, et tööstusosakond enesest wäga wähe elumärki annab. On räägitud kaubandus- tööstusministri abist herra Kink'ist, kes on esinenud kawatsustega Narwa kosel elektriijaama ehitada, kuid siiski peab tähendama, et tööstusosakond wäga wähe ära on teinud. Sellepärast ei ole ka ajalehewergudel tööstusosakonnast midagi räägitud, et ta mitte midagi ei tee, sest kes midagi teeb, see teeb ka wigu ja saab sarjata. Meie teame kõik, et meie tööstus kannatab tööpuuduse all, sellepärast oleks huwitaw teada, kui wastawa ametkonna esitaja siin ütles, mis selle 17 miljoniga ära on tehtud, et meie tööstusel tööd oleks. Poolteist aastat saab rahutegemisest Wenemaaga mööda ja sellepärast oleks huwitaw teada saada, kui palju on selleks tehtud, et meie wabrikutele Wenemaalt tööd saada. Öeldakse küll, et Wenemaa praegu midagi ei osta, et ta maksujõuetu on jne., kuid see ei ole täielikult ikkagi mitte nii. Wenemaalt on saadud 23 wedurit, mida suuremal osal raudtee enese tehastes parandatakse. Need 23 wedurit, mis suure wõitlusega kätte saadi, näitawad, et Wenemaal ometi midagi teha on ja ka

tööd anda wõib, siis kui meil wastawad asutused püüaks aga Wenemaalt tööd saada. On palju ametnikka, kes praegu Wenemaa oludele mitte kaasa ei tunne ja Wenemaa organismis saboteerida ürgitewad. Nemad püüawad ka igapidi takistusi teha neile, kes Wenemaad aitaksid uues ehitada. Nemad ei näe heameelega seda, et enamlased Ameerika ja Inglise kapitaali poole pööravad, sest see pikendaks Wene enamlaste iga ja see ei ole neile mitte soowitaw. Sellepärast on ka arusaadaw, kui mõnesugused ettepanekud, mis niisuguste isikute kaudu tehakse, kes praegu Wenemaa korrale mitte kaasa ei tunne, äpardawad. Meie peame sõbralikku wahekorda Wenemaaga otsima, sest ta wõib meie wabrikutele tööd anda.

Arwamine, et Wenemaa wilets on ja et tal wiletsad juhid, ei ole õige. Tuletan ainult meele meie segakomisjoni, kui see Wenemaale saadeti. Meil arwati, et sealt poolt astuwad wastu ainult mõned wabrikutöölised. Aga kui nähti, et seal professoritega tegemist tuleb teha, siis olid meie komisjoni liikmed niisuguses seisukorras, et nad üleüldse läbirääkimisi pidada ei saanud. Seda asja tuleb meil tõsisemalt wõtta. Meie tööstuse edenemise ja tööstuse tulu mõttes tuleb ka Wenemaa poole pöörduda. Kodus tuleb meil sarnane olukord luua, milles meie tööstus wõiks edeneda ja teiste maade tööstusega wõistelda. Kui Eesti tööstus praeguses seisukorras ei jõua omale wäljamaa turgusid wõita, siis tuleb warem ehk hiljem tööstuse reorganiseerimisele asuda. Meil on praegu suured wabrikud, aga nad ei ole meie kohaselt ehitatud.

Edasi tahaksin puudutada järgmist suurt summat kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwes, mis läheb mereasjanduse peawalitsuse peale. See summa on tõesti suur, aga peab ütleva, et ka siin on wäga raske kokkuhoidmisi teha, sest meie asume geograafiliselt sarnases kohas, kus tuleb üle 100 tuletorni ja mitu sada meremärki ülewäl pidada ja korras hoida. Peale selle teeb suuri kulusid mere puhastamine miinidest, mis ilmasõja ajal pandud. Täna wu nõutakse selleks 26 miljoni marka krediiti. (J. Kalbus (töer.): Saaremaa juures on ka miinid!) Paide ja Rakwere wahel muidugi miinid ei ole. (J. Kalbus (töer.): Teie ei tunne geograafiat. Rakwere kohal meres on küll miinid.) Noh, jah, Tapal on miinid sees! Waatame edasi. Administratiiv osakond ja sadamad nõua-

wad ümmarguselt 98 miljoni. Siin peaks küll kokku hoida katsuma. Meil on igas väikeses sadamas oma sadamakapten, tolliametnikud ja teised teenijad. Neid ametid peaks püüdma koondada, kus vähe laewade liikumist, ühe ametniku kätte. Meil walitseb aga sarnane arwamine, et sadamakapten näituseks, on herra, kes muud midagi ei tarwitse teha, kui järele waadata, kuidas kõik sadamas sünnib. Tahaksin teile tuua siin ühe lihtsa näituse, mis tõendab, et väikeses sadamas wõiks üks ametnik küllalt toime saada. See ametnik wõib täita sadamakapteni ja tolliametniku kohuseid, ta wõib väga hästi, kui laew sadamasse tuleb, trossiotsa wastu wõtta ja posti ümber panna, ta wõib trossi lahti lasta ja lõpuks laewa ilusasti jumalaga jätta. Meil on ühe ametniku asemel sadamas terve ametkond sarnaseid kohti, kus wäljamaal üks ametnik on. Tuleb laew meie sadamasse, siis tuleb talle wastu piirikontroll, piiriwalwe, sadamakapten, sadama administratsioon, ühe sõnaga terve sõjawägi. Jääb mulje, nagu oleks mingisugune suur pealetungimine ees. Minu arwates tuleks see kaubandus-tööstuse, kui ka rahaministril kaalumise alla wõtta, et teatawat kokkuhoidmist kätte saada.

Läheme edasi uppunud waranduste päästeosakonna juure. Selle osakonna wastu on räägitud, aga peab ütlema, et ta meil tarwilik on. Ainult ühte asja tahan siin puudutada. Miks ei katsu ministereerium sellele osakonnale niisuguseid wõimalusi muretseda, et ta ka eratõid wõiks teha. Hiljuti jäi Tütarasaare juures kinni üks Daani laew, millel Suuropist wõetud Eesti wabariigi loots peal oli. Kui wabariigi loots keskpäewa ajal laewa kinni ajab, siis tõuseb küsimus, kas ei järgne sellest wabariigile mingisugused kohustused. Balti päästeselts wõttis laewa päästmise oma kätte ja selle eest tuleb maksta suur summa. Praegu ma ei tea, kas walitsuse wastu on selles asjas mingisuguseid nõudmisi sisse antud, aga fakt on see, et riigi loots on laewa kinni pannud ja see meie läbikäimist kaubanduslises mõttes raskendab ja meie lootse diskrediteerib. Kui sellepärast läbikäimisel meie wetest kinnitusseltsid suuremat summat nõuawad, kallimalt kinnitawad, et meil lootsid laewad laewad kinni panna, siis meie riigikulud tõusewad, ja seda peab rahwas tasuma. Nii peab ütlema, et see küsimus ei olegi väga lihtne. Kusagil walitsusringkonda-

des on arwamist awaldatud, et meie wetes wõiwad ka mõnes kohas miinid olla, et meie ei tee merd miinidest wabaks ja siis on laewad sunnitud meie lootsisid wõtma, ja nii teenime lootside pealt raha. Noh, niisuguseid mõtteid on raske awaldada sellepärast, et meie peame teadma, et mida riskantsem on sõitmine wetes, seda kallimad on kinnituskulud ja prahiraha, ja seda peab lõpuks see wälja maksma, kes kaupa tarwitab.

Lõpuks puudutaksin küsimust meie riigivaranduste osakonna kohta. Siin peaks ütlema, et ministereerium on seda küsimust juba mitu aastat pikale wenitanud, selle üle on juba mitmel puhul räägitud ja waielatud ja mina ei taha temast enam palju rääkida, ega neid küsimusi hakata läbi sõeluma. Siiski puudutaksin mina nende üleüldiste läbirääkimiste puhul keskastutuste asjus neid asutusi, mis käiwad kaubandus-tööstusministereeriumi otsekohese walwe alla. Need on: põlewkiwitööstus, muuseas ka see kurikuulus küttekomitee, siis turbatööstus ja sadamatehased. Ma loodan, et koosoleku juhataja seda mulle mitte keelama ei saa nende asutuste üle mõtteid awaldada. Kõige esiteks kütteinete keskkomitee. Ei saa salata ja kahjuks on see nii, et kütteinete keskkomitees on väga palju wäärnähtusi ette tulnud. Herra Uluots sai ükskord väga pahaseks sellepärast, et 10% ametnikkudest on wahi alla pandud, ja see on tõesti nii suur %, mis kusagil asutuses ette ei tohiks tulla, ning see näitab, et asi kütteinete keskkomitees mitte korras ei ole. Kuid siin juures peab tähendama, et selle asutuse suureks weaks see on, et tema kohta mingisugust kindlat korda ega seadust ei ole. See lühikene seadus, wõi korraldus, mis omal ajal ajutise walitsuse ajal wälja kuulutati, kui see komitee asutati, on puudulik. See ei määranud mingisugust kodukorda ära, määrati nõukogu, see tegelikult midagi ei teinud. Terwe see asi kujunes nii, et ta ainult üksikute isikute peal lasus ja kõigis ettetulewates puudustes leiti nemad süüdlased olewat. Nõukogu hoidis kõrwale, kuna ta alguses mitte oma ülesande kõrgusel ei seisnud. Kütteinete keskkomitee wastu on paremalt poolt põhimõttelikult sellepärast räägitud, et see on teatawas mõttes konkurendiks olnud eraettewõtetele. Ja Teie, herra „poliitikamees“, Teie olete väga erutud sellest, et seal praegu kaalu peal on Teie miljon marka.

Minu arwates on see üleüldse suur wiga, et kütteainete keskkomitee juures räägitakse puhaskasust. Seda ei tohi seal põhimõttelikult olla. Ja ma ütlen, et palju parem oleks, kui riik sellele asutusele juure peaks maksma, kuid selle tingimisega, et seal sisemine kord peaks õige ja korralik olema. Muidugi, kui asutuses sisemine kord halb on, siis warastamise jaoks riik oma poolt juure ei pea maksma. Aga kujutage omale ette, et asutuses warastatakse ja siis saadakse weel puhaskasu 40 miljoni. Ma pean ütleva, et asutatakse asutused täiesti niisugusel kujul, nagu nad mitte olema ei peaks. Okkupatsiooni ajal, kui sakslased mõne maa-ala oma alla wõtsid, siis kutsusid nad kohe ruttu asutused ellu, mille abil seda maa-ala wälja kurnata, just selles mõttes, et mitte midagi sisse tuua, waid sealt wälja wedada. Peasjalikult sel eeskujul asutati meil ka kütteainete keskkomitee. Ta hakkas ka nii töötama, et teatawat kasu saada. Ma wõin tähendada, et kütteainete keskkomitee 1920 a. 1919 aastal lõigatud puid müüs jaanuarikuus 580 marka kubiku eest ja juunikuus, mõni kuu hiljem, juba 1610 marka kubiku eest. (A. Tupits (põl.): See oli wäärtuse juurekasw. Naer.) Noh, waadake, herra Tupits, kui Teil niisugune arusaamine juurekaswust on, siis on wäga arusaadaw, et Teil tuleb päris põhimõttelikult waranduse juurekaswu maksu wastu olla. Kui minul ka niisugune arusaamine oleks, siis oleks ka mina selle maksu wastu. Mina igatahes leian, et kütteainete keskkomitee on riikline ettevõte, mis pidi riigiasutusi warustama. Nemad ei oleks mitte pidanud kasusaamise põhimõttest wälja minema ja kursi järele puhindasid määrama, ega turuga selles asjas wõidu jooksmata. Nad ei oleks pidanud ka eksport materjaali walmistama hakkama, s. o. kütteainete keskkomitee wäärsamm. Kas on selles ainult kütteainete keskkomitee esimees süüdi ja kas kaubandus-tööstusministeeriumil ei olnud teada, et sarnaste operatsioonidega kütteainete keskkomitee tegemist tegema ei peaks? Kütteainete keskkomitee sai loodud sel ajal, kui oli kütteainete kriis, ja meie poliitiline seisukord kindluseta, nii et erakapitaali mitte ei juletud ettevõtetesse panna. Siis pidi riikline ettevõte, kütteainete keskkomitee, püüdma riigile kütteaineid muretseda ja nende hindadega turule saatma, millega kütteained temale enesele kätte tulid. See seisukoht on õige, aga kui siin juba 40.000.000 puhaskasust räägitakse,

siis on see juba wäärnähtus, pealegi niisugune wäärnähtus, mis selleks on kaasa aidanud, et meie raha sisemine ostujõud iseenesest rängalt on langenud, ja kui niisugune tendents edasi kestab, siis wõib julgesti oletada, et meie riikline majapidamine allamäge hakkab minema. (J. Uluots (põl.) kohalt: Tähendab, riik, kui kapitalist, ei ole sugugi parem kui eraettewõtja-kapitalist.) Herra Uluots, ma rõõmustan wäga, et ka Teie nüüd tunnistate, et kütteainete keskkomitee riikline-kapitalistline ettevõte on. Senni olete Teie ikka seda sotsialistlikeks ettevõtteks tembeldanud, ehk meie küll ammugi sellel arusaamisel olime, et ta riikline-kapitalistline ettevõte on. Agitatsiooniks on ikka näidata tahetud, nagu oleks kütteainete keskkomitee sotsialistline ettevõte, sotsialistline katse. See asutus on aga riikline-kapitalistline ettevõte, et riiki teatawate tarbeainetega warustada. Sarnaseid ettevõtteid oli tsaristisel Wenemaal ja ka Saksamaal keiser Wilhelm'i ajal, ja ega teie ometi tõendama hakka, et niisugused ettevõtted seal sotsialistlikud olid. Kui teie niisuguseid asutusi sotsialistlikeks tembeldate agitatsiooni mõttes sotsialismi wastu, siis räägite teie arukatele inimestele küll mööda kõrwa.

Mis puutub nüüd asutusse enesesse, et tema tuleks ümber luua ja temasse teataw kord panna, siis arwan, et kui seda tehtakse, kuigi wälja minnes mitte puhtsotsialistlikult seisukohalt, samuti ka mitte puhterahwide kaitse seisukohalt, waid lihtsalt erapooletult seda korraldataks, siis, wõib olla, saab sellest asutus, mis ka weel praeguselgi ajal hindade allasurumiseks tarwlik oleks, kus kütteaineid weel mitte nõnda palju ei walmistata, et wastastikune eraettewõtjate konkurents hinnad alla suruks.

Sadamatehased on halwas seisukorras ja sellest on palju räägitud. Kõikide nende arutuste juures peaks arwesse wõtma, kas on üleüldse mõtet neid tehaseid alal hoida sarnastes tingimistes, kus nendele mõni 60, wõi, nagu tänawuses eelarwes ette nähtud 40.000.000 juure maksta tuleb. Neid tuleks nõnda organiseerida, et nad meie riigi praegustele oludele wastaks ja mitte tarwis poleks nendele suuri summe kõrwa maksta. Kuidas meie riiklist tööstust üleüldse korraldada, selleks peab, minu arwates, kawad wälja töötama. Praegu on meil sarnane olukord tekkinud, et iga asutuse juures on oma töökojad ja wäikesed

käsiwabrikud. Need töötawad mõistagi, armetus seisukorras ja tingimistes, halwad on sellepärast ka nende seadused ja nende koondamiseks peaks kaubandus-tööstusministerium tingimata samme astuma. Siis võiksime ka loota, et nad korralikult produtseerivad ja siis ära kaoks nähtus, et meil öeldakse „väljamaalt saab aineid paremini ja odavamalt“. Meie rahakurs on väga madal ja meie peaksime kõik tegema, et seda tõsta ka sel teel, et rohkem ise walmistame tarwisminewaid saadusi. Kui tarwis, peaks selleks, minu pärast, kas wõi iseäraline ametkond loodama. Ma ei hakka sellest asjast siin mitte pikalt rääkima, igatahes peaks kaubandus-tööstusministeriumil selge olema, et meie mitte kaua edasi hingitseda ei suuda, kui praegune kaubanduspoliitika peaks jätkuma.

Tahaksin nüüd peatada paari sõnaga meie kaubanduspoliitika juures. Kui mina komisjonis selle arwustuse alla wõtsin, siis kuulutas ajakirjandus, et ma kaitsen litsentsi-süsteemi. Mina ei taha litsentsi-süsteemi. Mina ei taha ei litsentsi-süsteemi ega ka praegust korraldust kaitseda, olen mõlemate vastu eitawale seisukohale asunud. Meie praegune süsteem annab wõimaluse kõik meie välispidist ostujõudu ära kulutada seks, et sisse wedada kõiki eanaseid aineid, mis meil mitte hädasti tarwis ei lähe. Kui see nii edasi läheb, siis ei saa ma aru, kust peaksid tulema kõik need määratud warandused, millega oma rahakursi suudaksime ülewal hoida, kus kohalt Eesti maapinnast need välja kaewatakse. (K. Ipsberg (põl.) kohalt: Põlewkiwi.) Minule ei paista silma, et meie sisemaal nõnda palju produtseeritakse, et meie sellega jõuaksime oma kaubandus-bilansi tasakaalu seada. Teie, herra Ipsberg, tähendate pilkawalt põlewkiwi peale. Nähtawasti meeldib teile väga nalja teha tõsiste asjade juures, minul aga selleks isu ei ole ja wõtan asja päris tõsiselt. Arwesse wõttes nõudmist, mis väljamaa turgudel meilt väljaweetawa kauba järele on, ei suuda ma aru saada, kus need väljamaa waluta allikad on, milledele toetades suudetakse meil lõpmata sisse wedada neid aineid, ilma milleta väga hästi wõiks läbi saada. Kui Eesti riik ja iseseiswus loodi selleks, et siin igalühel peaks väga hea ja soe pesa, mugaw olemine olema, siis on, minu arwates, see väga ekslik arwamine. Minu arwates pole Eesti riik selleks mitte sünnis oma wäiksuse tõttu. See wõiks ette tulla mõnes suure riigis, kus teataw osa, ma ütlen

intelligents, wõib suure riigi töötawa massi oma kasuks nii ära tarwitada, et wõib lahedasti elada, kuna Eestis seda mitte ei wõi. Kui tahetakse Eesti riigis elada nii, et kõigil wõimalus lahedalt elada oleks, siis peab Eestis teine tööjaotus läbi wiidud saama, teine wäärtuste ja üleüldiste riikliste sissetulekute jaotus. Siin ei wõi mingisugusest mugawusest juttu olla ja tuleb nii mitmestki luksusest lahti ütelda, kui tahetakse, et Eesti riik majandusliselt tugewal alusel seisaks. See peaks päris arusaadaw asi olema, et kui luua wõimalused meie kaubanduslise poliitika alal, et meil peab kõik olema, mis silm himustab — ja üksikud wõiwad seda wõtta — siis igatahes niisugust luksust meie wäikse riigi majandus välja ei kannata ja selle küsimuse juures tuleks minu arwates tõsiselt peatada. Kui meie elame ühe ehk kahe aasta poliitikat, siis weame kõik metsad ja kõik põlewkiwi välja, müüme kõik maha, siis ei tea meie, millest lõpuks elama peame, sest et siis ka meie rahakurs on langenud. Kui see nii edasi läheb, siis on päris loomulik, et meie siis ei tea, kuhu see meid lõpuks välja wiib. Igatahes on minu arwates päris selge, et peaks arwesse wõtma seda, et nagu üksik inimene on sunnitud elama oma tasku järele, nii on ka sunnitud elama oma tasku järele terve riik, kui ta tahab kindlal alusel seista.

Juhataja A. Kerem: Sõna on korra kohta rkl. K. Wirma'l.

5. Kahe järgmise K. Wirma (sd.):
koosoleku aja ja Ma teen ettepaneku, et
päewakordade Riigikogu otsustaks
määramine. homse koosoleku ära.
Lugu on niisugune, et wanematekogu teatud otsuse wõi ettepaneku põhjal pidi homme kaks koosolekut olema. Enne lõunat pidi arupärimiste koosolek olema ja peale lõunat harilik. Minu teada ei olé aga päewakorrale wõetawaid arupärimisi sisse tulnud (Wahel hüüded par. poolt: Ohoh!) ja selle arupärimise peale, mis wastu wõeti, ei ole walitsus teatanud, et ta wastata tahab, ja et tööd homseks ära jaotada wõiks, kuhu tarwis kutseid saata ja tööjaotust ära teha, siis oleks soowitaw, et natuke enne koosoleku lõppu see küsimus ära saaks otsustatud, millal ja kuidas homme koosolekuid pidada. Sellepärast teen mina ettepaneku seda küsimust kõige pealt ära otsustada.

Juhataja A. Kerem: Ettepanek on tehtud, et Riigikogu määraks homse

koosoleku aja kindlaks. (Hüüded: Kell 10 hommikul ja kell 5 p. l, koosolekud eelarwe arutamiseks ära pidada. Teiselt poolt: Ainult kell 5.) On kaks ettepanekut tehtud, üks, kell 10 ja kell 5 homme koosolekut pidada, ja teine ettepanek — ainult kell 5 ja päewakorda wõtta eelarwe. Sõna ettepanekute kohta on rkl. herra J. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Ma paluks hääletada lahus, esiteks koosolekut ja siis päewakorda, sest juhataja tahtis niiviisi ühes ära hääletada, et päewakorda tuleb eelarwe. Ma juhin tähelpanu selle peale, et järjekorraline koosolek on määratud arupärimisteks ja nimelt on weel wastamata arupärimine ning uus arupärimine sisse antud.

O. Strandman (töer.): Herra Piiskar ütleb praegu, et on uusi arupärimisi ka ja ma pean tõendama, et herra Piiskar'il õigus on. Praegusel waheajal, peale kella 8 on herra Piiskar wõi tema erakonna liikmed arupärimise sisse annud. Sellega on aga lugu nii, et juhatus ei jõua seda mitte paljundada, sellepärast et paljundamisel on teine küsimus, nimelt rkl. Reinthal'i wabastamise asi ja sellepärast arwan ma, et meie ei jõua homme hommikul kella 10 seda arupärimist paljundada. Juhatus ei ole täna küll koos käinud, kuid juhatusel on kindel seisukoht, et sisseantud arupärimist wõib siis järgmise koosoleku päewakorda wõtta, kui tema hiljemalt päewal enne koosolekut, millal teda päewakorras näha tahetakse, Riigikogu Juhatusel on sisse antud. Wähemalt wormiliselt on see nii, ja kantsleil ei jõua teda ka homme kella 10 paljundada ja wälja jagada. Sellepärast on raske Riigikogul seda, ilma et kodukorda rikkuda, päewakorda wõtta.

Juhataja A. Kerem: Herra J. Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud, et päewakord ja koosolek saaks lahus hääletatud. Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek ei ole absoluutset häälteenamust saanud, sellepärast tulewad need ettepanekud mõlemad üksikult hääletamisele poolt ja wastu, selles järjekorras, nagu nad enne hääletamisele tulid. (Hääletatakse.) Ettepanek, et homme kaks koosolekut ära pidada, on saanud poolt 36 ja wastu 10 häält, sellega on ta wastu wõetud. Teine ettepanek on saanud poolt 12 ja wastu 37 häält, sellega tagasi lükatud. Sõna on

korra kohta Riigikogu liikmel herra Strandman'il.

O. Strandman (töer.): Ma teen ettepaneku wõtta esimese koosoleku päewakorda komisjoni täiendawad walimised ja eelarwe ja siis, kui täna jõutakse paljundada koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liikme J. Reinthal'i asjus, siis ka see.

Juhataja A. Kerem: Sõna on korra kohta rkl. herra J. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Teen ettepaneku pärastlõunase koosoleku päewakorda wõtta esimese päewakorra-punktina arupärimised.

Juhataja A. Kerem: (Küsi rkl. Strandman'i käest.) Teise koosoleku kohta Teie ettepanekut ei tee?

O. Strandman (töer.): Eelarwe.

J. Wain (sd.): Ma panen ette hommikuse koosoleku päewakorda wõtta weel täna wäljajagatud rahaasjanduse komisjoni ettepanek § 12-a põhjal wastuwõetud seaduste kinnitamise kohta.

Juhataja A. Kerem: Siis on esimese koosoleku päewakorda kawatsetud wõtta herra Strandman'i poolt komisjoni täiendawad walimised ja eelarwe ja rkl. herra J. Wain'i poolt § 12-a põhjal wastuwõetud seadused. Kas waieldakse nende ettepanekute wastu? Nende wastu ei waielda, loen nad wastuwõetuks. Teise koosoleku päewakorda on ettepanek ühelt poolt wõtta eelarwe ja teiselt poolt — arupärimised. (J. Piiskar (is.): Mõlemad.)

O. Strandman (töer.): Mina olen selle wastu, et arupärimine wõtta teise koosoleku päewakorda. Meil on arupärimiste jaoks määratud neljapäewa hommikune koosolek ja et selleks ajaks ei ole arupärimisi sisse antud, siis ei wõi neid ka õhtuse koosoleku päewakorda wõtta, sest muidu tuleb wälja, et me igal koosolekul arupärimisi arutama hakkame.

J. Piiskar (is.): Minu teada on arupärimiste jaoks neljapäewane koosolek määratud, kas hommikune wõi õhtune, see on hoopis lahtine küsimus. Kui herra Strandman kodukorras nii kinni peab, siis ma juhin tähelpanu selle peale, missugustel tingimistel teisipäewane koosolek määrati. Mispärast siis seal kodukorda silmas ei peetud?

Juhataja A. Kerem: Ma panen hääletamisele ettepaneku, et pealelõunase koosoleku päewakorda wõtta eelarwe. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud absoluutse hääle-enamuse ja on sellega wastu wõetud. Ma panen hääletamisele ettepaneku, et päewakorda wõtta ka arupärimised. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 18 ja wastu 32 häält, sellega on ta tagasi lükatud.

6. Koosoleku lõpetamise küsimuse ülestõstmine. (J. Piiskar (is.): Lõpetada.) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada.

(Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 17 ja wastu 33 häält, seega on tagasi lükatud.

7. Eelarwe arutamise jätkamine. (N. a. er.) J. Piiskar (is.): Eelkõneleja rahwasaadik Neps puudutas kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwet arwustades mitmesuguseid wäärnähtusi mitmesugustel aladel. Ma ei taha seda wäärnähtuste rida pikendada hakata, waid puudutan paari sõnaga üht teist küsimust. Rahwasaadik Neps näitas, kuidas asjad pole korras, ei püüdnud aga analüüeerida, mispärast nad mitte korras ei ole. Jäi niisugune mulje, et temal arwamine on, et asjad korras pole inimeste puudusel, kes oskaks korda seada. Minu arwates pole lugu nii lihtne ja ma tahaks rõhutada just seda, et tööstus, niisugune nagu ta meil on, edeneb, ehk mitte ei edene, kaubanduslised ettevõtted niisugustena, nagu meie neid näeme edenewat ehk mitteedenewat, ei püsi niisugustena mitte juhuslikult, waid sel lihtsal põhjusel, et nendel ringkondadel, kes sellest kasu saawad, nad sarnasel kujul kõige rohkem wastuwõetawad on. Praegune rööw-kaubandus, wõtame ta Eestis wõi teistes kodanlistes maades eraettevõtte wõi riiklise kapitalismi kujul, milleks Eestis on korraldatud küll „Erkat'i“ ja kaubaagentuuri ja mõned teised ettevõtted, ei ole mitte juhuslik, waid tagamõte on see, et praegusel ajal on sel teel kõige kergem rikkaks saada. Tööstusharud ei edene mitte sellepärast, et ei osataks neid mitte paremini korraldada, waid on teisi võimalusi, millede kaudu kergemal teel warandusi kokku ajada ja sellepärast ei maksa jännata niisuguste keeruliste asjadega, millel oleks rahwamajandusline produktiivne alus ja mida tuleks suure waewa ja raskusega ja isegi teatawa riisikoga

korraldama ja looma hakata. Keegi põl-lumees ühe eelmise kõne ajal hüüdis minule wahele, et meil ei taheta töötada. Ma tähendasin juba sel korral ja pean ka praegu kordama, et need ringkonnad, kes ärilise tegewuse ja tööstuse juures on, kannatawad kõige rohkem selle nähtuse all, et nemad ei taha töötada, waid tahawad miljonäärideks üleöö saada ja just niisuguse rööwmajapidamise läbi. Niisugune spekulatiivne majapidamine on tunginud ka riiklistesse ettevõtetesse, olgu see küttekomitee, põlewkiwitööstus, metsatööstus, sadamatehased ehk ükskõik missugused ettevõtted. Neis ei nähta juhtiwate isikute poolt riiklist ettevõtet, mida tuleb ajada korralikult ja millel on oma majandusline ülesanne, waid nendes nähakse ainult võimalust teenimiseks, waatamata kas ettevõtte sealjuures edeneb wõi mitte. Seda tuleb ette wabrikute ja tehaste juures nagu meie waremalt esitatud arupärimistest nägime ja millest siingi juttu on olnud, kuigi mitte nii awalikul kujul, nagu see küttekomitee warguste ning kuritarwituste juures ette tuleb. Et seda ütelda, ei tarwitse weel küttekomitee juure minna, waid on võimalus ka teistelt aladelt nähtusi tuua, näituseks küttega nii lähedal olewa metsade peawalitsuse kohta. On võimalik näidata, kuidas isegi seal spekulieritakse, kas wõi lihtsalt sellega, et iga-sugused wõsastikud nimekirja üles panakse, et siis teatawate määruste ja korralduste abil võimalik oleks suuremaid metsatükke kontrabandina turule toimetada, endiste omanikkude wõi mõisnikkudega ühenduses olles. Ma tahtsin seda küsimust puudutada just sellepärast, et ta väga kujukalt seda meeolu ära näitab, mis Eesti majanduspoliitikas walitseb ja selle meeolu aluselt wälja minnes selguswad kõik need küsimused, mida rahwasaadik Neps üksikasjalisemalt käsitas ja mille kohta toodud andmed tõepõhjal seisawad. Wõtame ükskõik missuguse küsimuse, kas wõi wahekorra Wenemaaga. Mispärast ei ole püütud seda lahendada? Mispärast, näituseks, kõik need eesõigused, millest omal ajal suure suuga räägiti, kui hakati rahulepingut sepitsema, ei ole ära kasutatud. Minu arwates sel lihtsal põhjusel, et meie äri- ja rahameestel on omal maal küllalt tegemist, mispärast siis nii kaugele minna, kus teinekord isegi riskeerida tuleb. Aga see ei ole mitte ainuke põhjus, waid on weel teine põhjus ja nimelt, see üldine nähtus, et kodanlus Wenemaaga üldse tegemist ei taha teha.

(Segane wahelhuue A. Anderkopp'i (töer.) poolt.) See wäide, herra Anderkopp, räägib teie eneste süüdistuseks, sest juure tuleb weel see moment, mida mina ei rõhutanud, et isegi seda kõige kindlamat ja kasulikumat ei taheta ära kasutada, mille tõttu sisemine majandusline elu täiesti lonkab ja tööstus täitsa wälja suremas on ning mingisugust kaubandust bilansi mõttes pole, waid on ainult ühepoolne sissewedu. Herra Anderkopp oleks pidanud teadma, et oleks wõidud sisse- ja wäljawedu tasakaalu seada kasulikkudel tingimistel teiselt poolt sisse ja siit edasi wäljaveetawate kaupade hulka suurendades. Kas need suured metsalahmakad, mida seal loodeti kasutama hakata, on wäärtus wõi ei, selle jätan Teie otsustada. Siin on aga mõjule pääsenud puht poliitiline moment ja seda on tehtud suurte Öhtu-Euroopa kodanliste poliitikategelaste mõjul, wõi on ehk siin maksew olnud meie oma tegelaste wastaw meeolu, kuid tagajärjed on ühed ja needsamad. Ei ole ära kasutatud neid wõimalusi, mis oleks olnud Wenemaaga läbikäimises. Wõib tähendada, et kaubandusministeerium ei ole püüdnudki aktiivset majanduspoliitikat ajada. Ühe teise ministeeriumi eelarwe arutamise puhul, nimelt toitlusministeeriumi eelarwe juures näidati, kuidas see ministeerium enesele mitmesuguseid tagawarasid juustu ja worsti jne. kogus ja siis alles turgusid otsima asus, kuid turgusid ei leitud. Rahaminister tähendas, et piirituse turgusid ei ole, metsasajandus seisab, kuid mina küsiks, mis on ministeerium selleks teinud, et neid turgusid leida? Mis on tehtud selleks, et isegi tarwilisi teateid wäljamaalt saada? Kas on välisesitus ja kaubanduslised esitajad selleks midagi teinud, et turgude üle teateid oleks? Mitte midagi ei ole nad teinud. Kaubandus ringkonnad ise kaebawad selle üle, et nad äärmiselt wähe informeeritud on, ja hurjutawad, et neil mingit ülewaadet ei ole. Selles sihis pole midagi tehtud, waid on selle asemel kasutatud seda siseriigis walitsewat meeoleu, seda ahnitemise ja rööwmajapidamise meeoleu, millest oli tingitud omal ajal litsentside poliitika, mis tegelikult hoopis teistsuguseid tagajärgi andis selle asemele, et sisse- ja wäljawedu reguleerida. Meie teame wäga hästi, et weel tänawugi suwel ei jõuta minewaaastast markisetti lõpule kanda. Samal ajal teame ka, et kõige hädalisemaid tarbeaineid ei saadud litsentside tõttu tarwilisel hulgal sisse wedada. Selle sama

kiwi otsa on komistanud „Erkat“, mida Tõnisson omal ajal püüdis jalule ajada. Niisamuti komistas ka pärasine kaubaagentuur. Kõik on samasuguseid tagajärgi annud, ja paistab, nagu oleksid nad just selleks asutatud, et rööwkaubandusele ja -majapidamisele mitte piiri panna, waid sellele kaasa aidata.

Ma tähendasin juba kord, üleüldistel läbirääkimistel sõna wõttes, et jääb mulje, nagu töötatakse siin täiesti selles kindlas teadmises, et söögem ja joogem täna, sest homme sureme ära. Siin tähendati muuseas, et ei ole midagi tehtud tööstuse kordaseadmiseks ühelt poolt ja töölisteküsimuse lahendamiseks teiselt poolt, see on wäga iseloomulik. Meil on tööministeerium, kuid teda ei huwita töölisteküsimus sugugi ja on see täiesti jäetud siseministeeriumi wõimkonda, kes wäga kujukalt meie töölisteküsimust lahendab. Sel on oma isamaaline politsei, kes kaks ja poolsada miljoni aastas ära tarwitab, ja selle küsimuse lahendamist praegu oma wiisi jätkab. Meie teame, et kaubandus-tööstusministeerium selle küsimuse wastu üleüldse huwi ei tunne.

Ei leia ühtki ala, mille wastu see ministeerium huwi tunneks, waid tema on lasknud minna nii, nagu läheb, käsi rüppe panes. Selle poliitika tagajärg on see, et just need ringkonnad, mida isegi herra Tõnisson nimetas haikaladeks, tunnawad end tõesti nagu haikaladele wastawa majanduspoliitika juures, et ainult suuri summe kinni püüda. Niisugusele ministeeriumile summe lubada, mis sadadesse miljonitesse ulatawad, oleks igatahes meeletus.

Aruandja O. Amberg: Ma panen ette, seda summat, mis kaubandusministeeriumi korrallises eelarwes ette nähtud, wastu wõtta ja kinnitada.

Kaubandusminister J. Kukk: Mina olen kaubandusministeeriumi majanduspoliitika kohta Riigikogus pikemalt sõna wõtnud ja ei taha sellepärast täna Riigikogu mitte kaua kinni pidada, sest mul tuleks enam-wähem korrata neid seisukohti mida ma juba ennemalt ette kannud. Ma tahtsin lühidalt kõneleda mõnede wäärarwamiste kohta, mis Riigikogu liigete Neps'i ja Piiskar'i poolt ette toodud. Rkl. Neps algas oma eelarwe kõnet eratööstuse arwustamisega ja lõpetas teda riikliste ettewõtete arwustusega, ei ühed ega teised ei leidnud tema meelest armu ja

ma pean ütlema, et mina isiklikult nii hästi meie tööstuse, kui ka kaubandusliste ettevõtete kohta niisamuti kritiseerival seisukohal olen. Meie tööstus, nagu rkl. Neps tähendas, ei ole mitte Eesti tööstus, vaid on üks külg Wene suurtööstusest, ja kui meie teda sellena tahaks üles ehitada, siis seaksime oma riigimajanduse väga hädaohtlikku seisukorda. Meie saaksime täiesti Wenemaa majanduslikeks wasalliks, ja kõik see, mis Wenemaal sünnib, awaldab meie oludes kohe mõju. Kui meie tahame iseseiswalt riiklist elu elada, siis peame omale natsionaaltööstuse looma. Sellest välja minnes tuleb meil palju endisest tööstusest välja tõmmata, mis lagunemas on, näituseks endine Wenemaa metallurgia tööstus, millel meie kohta tähtsust ei ole ja mille päästmine Wenemaa jaoks meie riigi ja rahwamajanduse huvides ei seisa. Meie võime oma tööstust välja arendada ainult oma looduswaradest, mis meie riigis olemas, meie põllu, metsa ja maapõue waradest. Maapõue waranduste kohta on meil tekkinud omapärased teooriad. Eesti riiki üles rajades pandi suuri lootusi esiteks turba, siis põlewkiwi ja kolmandaks Narwa kose peale. See on ju arusaadaw, kui uued küsimused üles tõusewad, siis seal juures arwatawad seisukohad wast liiga tähtsale plaanile kipuwad. Kuid nii palju on selge, et ainult oma looduswarade peale võime meie oma natsionaaltööstust rajada, ja selle hõlbustamise seadis ka kaubandus-tööstusministeerium oma ülesandeks.

Edasi puudutati üksikuid tööstuse kulu summast ja juhiti eriti tähelepanu mereasjanduse kulude peale. Et need liiga suured on, on ju õige, kuid nendes summades on palju ajutisi, mitte korduwaid wäljaminekuid. Meie sadamate walitsemise ja eksploateerimise alal on terve hulk liikuwaid abinõusid ja warandusi, mis harilikult ei ole riigi eksploateerida. Kõik need sadama praamid, ja weolaewad on õieti riigi käes ja riik peab nende kulud oma eelarwes otsekohe üles wõtma. Meie meri on rikas karidest ja saartest, nende tulemärkide korrashoidmine nõuab ka miljoni-lisi wäljaminekuid. Mere puhastamine ujuwatest miinidest on olnud senni meie riigi kanda, teisi merepuhastajaid ei ole kunni wiimase ajani olnud. Ainult kõige hiljemal ajal on Saksa riik rahulepingu põhjal ühe osa merest oma peale puhastada pidanud wõtma. Traalimise töö on, igatahes, järjekindlalt kümneid miljoneid nõudnud, aga ta lõpeb selle aastaga ja tulewaks aastaks võime traalimise tööd wähen-dada

koguni wäikse summani. Edasi tuleb päästeosakond, see on ettevõtte, mis sõja-ajal tekkis, siis, kui uppunud warandustel ja laewadel suur wäärtus oli. Täna-wu kewadest saadik aga on laewade hinnad niiwõrd langenud, et merepõhjast waranduste wäljatoomine seda tööde kulu ära ei tasunud, mis sinna alla pandi. Sellepärast on ka see päästeosakond selle 10 miljoni-lise summaga wististe wiimast korda eelarwes ja edaspidi riigil seda tööd teha ei tule. Riigiwaranduste osakonna töö on meil tõesti pikale weninud, kuid kui arwesse wõtta, et meie Tallinna ja saarte piirkonda on endine Wene walitsus sadasid miljoneid kuldraha maha matnud waranduste wäärtuste näol ja et nüüd meil seda warandust korraldada tuleb, siis on igatahes selge, et seda tööd ühe ehk kahe kuuga ära teha ei saa. Meil on see töö ikkagi nii kaugele wiidud, et see likwideerimine ehk nende waranduste jaotamine asutuste wahel, kes neid otsekohe kasutada tahawad — ülesanne on, mis käesolewal aastal peaaegu lõpule wiiakse.

Mis puutub riigi ettevõtetesse — küttekomiteesse, „Erkatisse“, sadamatehastesse, siis on need ettevõtted tekkinud riigi loomise ajal ja nende tekkimiseks olid sel korral täielikud põhjused olemas. Ilma nende ettevõteteta oleks meil raske olnud sõda pidada ja maad ja linna warustada, nii kütteainete kui ka teiste ainete poolest. See ei tähenda sugugi, et need eksimised ja see lohakas, mida ajakirjanduses kui ka parlamendis arwustatakse, õigustatud oleks. Neid paradada on üleüldine ja ka minu soov. Mis puutub aga sellesse waatesse, nagu oleks meie riigiametnikud ja riikliste ettevõtete juhatajad eriliselt kuritarwitusslikkude kalduwustega, nagu peaks see spetsifiliselt Eesti omadus olema, siis pean ma selle wastu waidlema, sellest seisukohast, et teiste suurriikide, wanade kultuurriikide, sõjaaegses majapidamises, leiame peaaegu analoogilise nähtuse, olgugi et palju suuremas maastaabis, kui meil. Õeldakse, et meil asutused tekkinud olewat ilma põhikirjata ja kodukorrata — see on eksitus. Need asutused — küttekomitee, kaubandus agentuur on kõige korralikumate põhikirjadega warustatud. Küttekomiteel on weneaegne kütte-õue nõukogu põhiseadus meie ajutise walitsuse antud instruksioonidega täiendatud. Kaubandusagentuuril on ka omal ajal walitsuse poolt kinnitatud põhiseadus. Nad on töötanud nende põhimääruste järele. Mina isiklikult arwan, et mitte see põhimäärus,

see „bumaaga“, ei ole tähtis, ei tingi korralikku töötamist, vaid need olud, milles inimesed töötanud. Välja minnes meie sõjavägede olukorrast, andsime nendele asutustele, kus suurem jagu wilumata inimesi eesotsas, liig suured ülesanded kätte. Terwe hulk neid riigiwara raiskamisi, ja teisi kuritarwitusi on tekkinud arusaamatuses ja oskamatuses. Mis puutub kütteinete keskkomitee edasi kestmisesse, siis on tema praegu oma endisel kujul likwideerimisele määratud, kuid kütteinete riikline muretsemine kestab ikka edasi. Meie ei wõi lootma jääda, et eraettewõtted raudteed ja muud tarwilise küttematerjaaliga warustaks. Selles mõttes on küttekomiteed edasi jäetud, kuid nad koondatakse suuremate metsatükkide juure, kus on võimalik korralik kontroll ja tööde juhtimine, et neid pahesid mis siia maani olnud, kõrwale hoida. Kaubaagentuuri operatsioonid on sellega lõpetamisele määratud, kui võimalus tekkis riigile kui ka eraasutustele warustuse muretsemist erakaubanduse hooliks anda. Praegu on kaubaagentuuri likwideerimise komisjon töös, ja kaubad, mis riigiasutustele tarwis ei ole, lastakse erafurule, on osalt lastud. Mis puutub sadamatehastesse, siis pean jälle tähendama, et siin on ekslikult tekkinud waadetega tegemist, nagu oleks need mingisugused iseseiswad riiklikud tööstusettewõtted ja mitte osa Tallinna sadamast. Wõib olla, et osalt sarnasele waatele põhjust on annud sadamatehaste juhtimine ja kawatsused mis temaga seotud on. Sadamatehastes on meie sadama korrashoidmiseks ja kauba-, kui ka sõjalaewastiku jookswaks remondiks tarwilikud töökojad. Kui niisugused ei nõua nemad mitte igaaastast 60 miljonilist juuremaksu, nagu herra Neps nimetas, vaid see summa on tarwilikkude materjaalide ostmise jaoks määratud, ja peab ära jaotatud saama asutuste wahel, kes tööd tarwitawad. Need sadamatehased olid Wene ajal terwe Wene sõjalaewastiku jaoks määratud. Muidugi ei saa meie neid endises ulatuses töötada lasta. Kuid selles ulatuses, nagu meie oludes tarwis on, on võimalik neid töötama panna ja see ei ole kulukam, kui teised sellelaadilised töökojad.

Siis weel paar sõna litsents-süsteemist kaubanduse alal.

Kui mina kaubandusministeeriumi juhtimisele asusin, oli selge, et püüdmine litsents-süsteemi abil meie margakursi stabiliseerimist kätte saada, mitte sihile ei wii. Meie litsents keelas küll terwe hulga

hädatarwilisi kaupe ära, kuid meile kogus siiski palju niisuguseid kaupe turule, mis mitte hädatarwilikud ei ole. Meie puuduliku statistikaga warustatud kaubanduse aparaat näitas meile kahe aastaste kogemuste teel, et litsents-süsteem mitte otsustarbekohane ei ole. Meie saime küll wõimlikult kaubanduse kätte, kuid siiski sulikult langes meie mark samasugusesse seisukorda, nagu ta praegu on. Minewa aasta oktoobris oli margakurs 300 Inglise naela. Sinna juure tuli weel ilmaturu järsk muudatus. Kunni minewa aasta kesksuweni olid järjestikku kõigil aladel hinnad tõusnud. Iga kauba operatsioon oli kindel sellepärast, et järgmise ostmise ajal hinnad tõusid, algades minewa aasta keskkohest, kus selgus, et sõjale Ida-Euroopas vähemalt ajutine seisak tuleb, ja kus kõik need sõjaaajal, sõjahuwides alahoitud tagawarad müügile tulewad. Algas järsk hindade langemine, ja selle hindade langemise tagajärjel algas ka Lääne-Euroopa riikides, kus hinnad alanemas olid, tööstusline ja kaubandusline kriis. Praegu on see langemine niisuguses tempos läinud, et meie warsti mitmes kaubalas ennesõjaaegsetele hindadele läheneb. Puuwiljaturg on juba 1913. a. hindadeni jõudnud, teistel aladel on tema küll weel kõrgem, aga langemised kestawad kindlasti edasi. Mõnel alal on see langemise tendents juba isegi 1913. aasta hindadest mööda jõudnud. Ma mõtlen näituseks siin laewaehituse hindade langemist. Kuna minewa aasta kestwusel maksis ühe laewa brutto reg. tonni ehitus ligi 50 naelsterlingi, maksab tema praegu kõigist 5 naelsterlingi. Sellega koos on ka käinud prahtide langemine ligi 5—6 korda minewaaastaste hindadega wõrreldes. Iga operatsioon, mis oli tehtud enne hindade langemist ja mille täitmine ja teostamine hilisemate kuude peale tuli, tõi enesega paratamata kahjud kaasa niihästi era, kui ka riiklisel kaubandusel. Et riik minewal aastal siiski wõrdlemisi palju sisseostmisi tegi ja pidi tegema, siis on ka arusaadaw, et ta nende operatsioonide puhul suuremaid kahjusid kandma on pidanud, ja et nende katmiseks tuleb paratamata riigil ka neid kahjusid kanda wõtta. Iga kauplemine on teatawas mõttes riisikoga ühendatud ja riik ei ole suutnud ennast millegiga selle riisiko vastu garanteerida. Litsentside ära kaotamisega ja sisse- ja wäljaweo reguleerimise abinõude — tollide — abil on meil kätte saadud see loomulik turu walmistamine, mis meie oma marga ostujõu

kohaselt kätte võime saada. Meie turg ei võimalda kaugelki mitte mingisugust mugawat olemist. Kui waadata meie tarbeainete hindasid, siis on igatahes need kõrgeid küllalt selleks, et igauks, kes omaga wälja tulla ja oma sissetulekute kohaselt elada tahab, äärmiselt kokkuhoidlik peab olema. Siit arwati, et seda kokkuhoidmist saab weel kunstlikul teel suuremalt läbi wiia, see on ekslik. Need, kel wõimalus on omale suuremat hõlbustust lubada, ilma, et seal juures tulu saaks... Praegu peetakse meil tollide määramise juures just silmas seda seisukohta, et esimese järgu tarbeained wõrdlemisi madala ehk koguni ilma tollita on, kuna vähem tarwilikud ja luksusasjad kõrgete, mõnel juhtumisel isegi keelutollideni ulatawate tollidega on kitsendatud. Meie wäljaweo juures oli meil kunni minewa aastani, minewa kewadeni, seesama poliitika, mis nüüdki edasi kestab, olgugi teisel kujul. Meil on küll mõni riikiline monopool ära kaotatud, kuid riigi toll wäljaweo peal on siiski.

Et praegu linawäljawedu wõimaldatud ei ole, ei tule mitte sellepärast, et linade wedu tolliga oleks kitsendatud, waid turg linal ja ka teistel meie wäljaweo kaupadel on niisuguses seisukorras, mis üleüldse ilmaturul kriisi järeldus, et ostetakse ainult kõige wäiksemates partiides. Ka puukaupa ei ole kogu selle tänowuse kewade jooksul suuremat nimetamise wäärilist laewakoormat wälja läinud. Meie ei saa mitte oma majanduse- ja tööstuspoliitikat oma tahtmise ja tarwiduse järele juhtida, waid meie peame rehkendama nende oludega, millesse meid ilmaturu poliitika on seadnud. Kui siin ühelt poolt soowitakse, et meie peame katsuma ennast Wene turu poliitika järele seada, ja sellest katsuma omale kasu saada, siis pean ma ütleva, et see soow iseenesest ühekülgne on. Tema seoks, kui meie seda poliitikat hakkaksime ajama, meid ainult Wene turuga. Kuid ka see Wenemaa ostujõud on niiwõrd praegu piiratud, et ta seda ära ei suuda tarwitada, mis meie oma praegustes oludes produtseerime. Meil on wõimalus krediiti saada tooresainete näol, kuid meil puudub turg, kuhu kaupa saata. Wenemaa ei tarwita lihtsalt sellepärast kaupa, et tal raha teisteks wõi muudeks otstarbeks ära läheb. Teised riigid, kel palju suuremad kaubatagawarad on kui meil, ei ole suutnud kuigi suurt Wenemaal ära teha. Mis Wenemaale on saadetud, see on õieti meie kaudu sündinud ja see on wõrdlemisi sellega, mis Wenemaa ära tarwitada

wõiks, waewalt $\frac{1}{1000}$ osa. Meie oma poolt ei saa Wenemaa tarwitamise wõimalust mitte suurendada, waid Wenemaa peab ise selle jaoks omale ostujõu looma ja end üles ehitama. Meie aga saame oma kaubanduslist läbikäiku nõndapalju suurendama, kui palju see meie oludele wastab.

A. Hansen (is.): Tööstuse küsimus on väga lähedalt seotud töolisteküsimusega. Tööstus- kaubandusministeeriumi eelarwe arutamise puhul tahaksin sellelt seisukohalt nii mõndagi iseloomulikku joont alla kriipsutada.

Omaval ajal ei wäsinud sotsiaaldemokraadid jutlustamast Eesti töölistele muu hulgas ka, kui tähtis ja tululik olewat töolisteklassile iseseisew kodanline Eesti isamaa juba sellest seisukohast, et iseseiswas Eestis saawat suurtööstus hoogsalt ja kiiresti arenema ja ühenduses sellega kaswawat ka suurtööstuslik proletariaat, kellel siis juba kerge saab olema üks kord tööliste wõimu maksmapanekuks enamust saada. Meie neid lootusi jagada ei saanud ega ei saa ka praegu. Neid seisukohti jagada ei saanud meie warem ega ei saa ka praegu juba neil lihtsail põhjusil, esiteks, et kapitalistlik ilmamajandus juba üldiselt, imperialistliku ilmasõja järeldusel, elab omi wiimaseid päewi; sellest kriisist, milles ta praegu wintsleb, ei toibu ta enam kunagi; teiseks, nagu ma juba kunagi warem tähendasin, ei näe meie praeguses „Eesti iseseiswuses“ muud midagi, kui kontrrewolutsiooni ajutist wõitu Eesti tööliste üle; ja kolmandaks, ei näe meie selles „iseseiswas“ Eestis, — mina ütlen iseseiswusetas Eestis, sest et tal mingit iseseiswust pole, ajal, kus majanduslikult kõige enam arenenud suurriigid majanduslise kriisi tõttu surmakrampides wintslewad, — neid olusid ega jõude, kes wõiksid suurtööstust edendada. Meie ei saa uskuda, et tõusik kodanlus, s. o. herrad, kes peale sõjaaegse marodöörimise midagi ei tunne, saaksid suurtööstust praegusel ajal arendama. Wabaduse selle sisse uskuda jätame sotside hooleks. Kapitalistlik ilmamajandus on praegu niisuguses seisukorras, kus tema omale ei suuda ialgi enam jalgu alla seada. Meie oleme seda ennem tunnistanud ja peame seda ka praegu tegema. Herra minister Kukk rääkis siit kõnetoolilt üleüldisest tööstuse kriisist, mis on walitsemas nendes kapitalistlikes maades, kes peaksid kõige paremas seisukorras olema. Herra minister ei suutnud mitte tõendada, et meil tööstuse seisukord paremuse poole

edasi oleks nihkunud. Eesti kapitalistid, Eesti wastmiljonäärid, kes on tõusnud kõige suurema sahkerdamise ja liiakasuwõtmise ajajärgul, ei ole oma kapitaali suurtööstuse ettevõtetesse mahutanud, ega saa seda ka tulewikus tegema. Meil kestab majandusline kriis ja lagunemine ikka edasi. Kui tahetakse meie seisukorda kinni katta, siis näidatakse alati Naroowa taha. Ei ole näinud, et „isamaalik kapitaal“, mis on tekkinud sahkerdamise ja marodöörimise teel, ühelgi juhtumisel oleks loonud tööstuslisi alasid. Meie oleme arwamisel, et kapitalistlik kord kaua ei püsi, sest praegu käimas olewa klassiwõitluse ja oma sise-miste wastolude tõttu wariseb ta warsti kokku, warem weel, kui meie rahwuslik kapitalism jõuab kaswada. Waadeldes Eesti majanduselu olusid, mis põhjapanevad ja tooniandjad peaks olema, tuleb ütelda, et igal pool walitseb see üleüldine hingeelu põhijoon ja siht, mida juba minu eelkõneleja seltsimees Piiskar ja sotsiaaldemokraatlise rühma liige Neps puudutasid. Mul ei tarwitse üksikuid wäärnähtusi enam ette tooma hakata. Kuid siiski tahan mõne iseloomulisema asjaolu juures peatada. Ma tähendasin juba, et meil puudub rahwusline kapitalistide kiht. Siit on arusaadawad need nähtused, mis ilmsiks on tulnud niihästi küttekomitees kui ka teistel riigi tööstusaladel — kuritarwitused. Warem töötasid meie maa tööstuslised ettevõtted wäljamaalt sissetunginud kapitaaliga. Loomulikult on arusaadaw, et Eesti „isamaalastel“ kapitalistidel tuli nendesse tööstustesse sisse tungida. Et neil miljonid puudusid, siis ei olnud see wõimalik. Eesti tulewased isamaalased-kapitalistid leidsid riiklistes tööstusettevõtetes omale koha. Ma ei taha sellega ütelda, et meil oleks arendatud mingisugust riiklist kapitalismi wõi sotsialismi. Herra Neps juba tähendas, et kui meil riiklist tööstust on arendatud, siis mitte selleks, et riiklist sotsialismi arendada, waid sellepärast, et meie rahameeste kiht weel kanajalgades ja saamatu oli. Meie praegune rahameeste koondus leidis aset alguses riiklistes ettevõtetes. (J. Uluots (põl.): See oli riikline sotsialism!) Herra Uluots armastab hariulikult riiklistest sotsialismist kõneleda, et sellega näidata, et see kuhugile ei kõlba. Kuid ma küsin, miks on kokku langenud tööstus turbarabades, näituseks Jõõpre rabas, miks on kokku langemas kütteinete keskkomitee ja teised riiklised asutused? Rahaasjanduse komisjonis arutati põlew-

kiwitööstuse küsimust. Seal selgus, et see tööstus on niisugusele alusele rajatud, et ta tahes ehk tahtmata sunnitud on kiratsema. Põlewkiwi alal on tehtud riigi rahaga mitmesuguseid eksperimente, et selgeks teha, mis asi on põlewkiwi ja mis temast saab. Ettevõttesse ei ole niipalju kapitaali pandud, et ta heade tagajärgedega töötada wõiks. See on sellepärast arusaadaw, et meie kapitalistide kiht, olles weel kana wiisi kammitsas, ei ole niikaugele jõudnud, et suudaks ise midagi ette wõtta. Riigi kulul on tarwis selgeks teha, mis üks ehk teine asi on ja mis temast wõiks saada. Selle järele wõetakse siis muidugi kontsessioone ja luuakse aktsiaseltse. Teiselt poolt walitseb meil ainult see hingeelu, mis ainuõigeks peab eraomandust ja eraettevõtteid ja mis riiklisi ettevõtteid sallida ei taha. Sellepärast on arusaadaw, miks riiklised ettevõtted eduga töötada ei wõi. Praegu on raudtee peatehased, kellel ei ole tarwilikul määral operatsiooni kapitaali tarwitada, kellel puudub senni põhikiri ja kes hálwas seisukorras töötawad just sellepärast, et riiklisi töid ei ole tarwilikul määral ja teisi tellimisi ei saa ka wõtta. Mis puutub litsents-süsteemisse, millest herra Kukk kõneles, siis ma saan sellest nii aru, et siin õieti mingisugust kindlat süsteemi ei ole. Meil walitseb ainult üksikute, kui tahate, peaministrite süsteem. Meie wõime rääkida Tõnissoni süsteemist, mingisugusest koalitsiooni walituse süsteemist ja lõpuks Pätsi süsteemist. Süsteemi puuduse juures on loomulikult raske korraldada mingisugust kontrolli. Meil puudub statistika, puudub üleüldse tendents midagi kindlat riiklise algatuse mõttes läbi wiia. Waadake, nii on üleüldse see asi ja see ei ole saatuslik paratamatus, waid siin tuleb tegemist teha natukene teistsuguste asjaoludega. Need „isamaalised“ herrad, kes tahtsid suurteks „isamaalasteks“ saada oma suurte paberraha hunnikute otsas, need tahtsid segastes oludes endale pinda luua, oma seisukorda natukene kindlustada. Eelarwekomisjonis räägiti, et kütteinete keskkomitees ei ole mingit ülewaadet, ei ole eelarwet, ei ole mingisugust teadmist sellest, kui palju on tal teistelt asutustelt summasid saada ehk kui palju tal enesel maksta on, kui palju temale antud awanssummadest ära on tarwitatud jne. jne. Niisugune olukord wõimaldab kuritarwitusi, wõimaldab „soomuselõikamist“ ja see on nüüd terve selle süsteemi joon ja sisu. (J. Uluots (põl.) kohalt: Teie arwate siis, et see on rahwuslik

wiga?) Kui ma esimene kord sõna wõtsin, siis seletasin ma, mispärast ühed ehk teised alused on tekkinud ja ma ei taha selle kordamise juure enam tagasi tulla. Edasi, ma ütlen, et kõige selle järeldus on see, et meil walitseb korralagedus ja teil ei ole selle peale waatamata, et teie harilikult ikka näitate sinna teinepoole Naroowat, et waadake seal on korralagedus, et teil ei ole ühtegi ala, kus oleks wähegi süsteemi näha; wäikseidki sümptome, ei ole märgata, mis näitaks, et asi paranema hakkab.

Rahaminister ütles, et margakurs on madal; margakursi kohta ütles herra Neps, et ta warsti, kui asjaolud niiviisi edasi arenewad, nullini wõib langeda. Igatahes ei wõi Teie, herrad ütelda, et ta tõusma hakkaks. Igatahes on rahakurs niiwõrd kõikuw ja kindlusetu, et päris tõsi Eesti mehed tema sisse ei usu ja omale muud walutat muretsewad. Wene seisukorda ma ei kiida, kuid ma ütlen, et see paha asi on, et teie kõik see aeg tahate meid, töölisi, toita sellega, et Wenemaal on paha ja meil on hea. Kuid, mu herrad, katsuge näidata, et teil tõesti parem on, et olukord siin kuidagi wiisi paraneb. Meil walitseb korralagedus, meie majandus läheb alla poole ja mispärast, ma küsin otsekohe praegu, mispärast? Eesti on mereäärne maa ja tähtsal kohal peaks meil merekaubandus seisma. Seda wõimaldab ja nõuab meie geograafiline olukord, kuid meil seisawad sadamas laewad. Mispärast nad ei käi Londoni ja Tallinna wahel? (W a h e l h ü ü d e d, müra...) mina olen ütelnud, et wäljamaal ka laewad seisawad. Kogu kapitalistilise ilma tööstus ja ka laewad seisawad... (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja **A. Kerem**: Palun rahwasaadikuid kõnelejat mitte segada.

A. Hansen (is.): ...on ikka laewad olemas ... kuid fakt on see, et Wene laewad läksid laadungiga wälja. (K ä r a. n a e r.) Eestimaa on tühi, ei toida kõiki teidki. (K ä r a.) Mina tähendasin juba enne, et teie aina näitate Wenemaa peale, kuid mina ütlen, teil peaks häbi olema seda teha. Teie olete ühes Koltshaki ja Judenitshiga sõdinud selleks, et Wenemaal tsaariwõimu maksuma panna, terve ilma kodanlus on Wenemaa vastu sõdinud. Meie

teame, et Prantsusmaal sellest büdshetist, mis on määratud sõjastlaastatud maakondade ülesehitamiseks $\frac{1}{3}$ ehk kui mitte rohkem on Wenemaa laastamiseks läinud. Teie uhkustate sellega, et Wenemaal halb on, kuid ise olete tema wilja kui mitte otsekohe, siis kaudsel teel saanud ja söönud. Seda wilja on Arhangelski ja Mustamere sadamate kaudu igasuguste walgete bandede läbi Wenemaalt wälja weetud ja teie olete seda söönud. (W a h e l h ü ü d e d: See on wale.) Ei, see ei ole wale, kuid ma ei hakka selle juures mitte waidlema, see ei ole päewakorras. Ma ütlen aga, et seda wilja ei ole mitte ükski siin, waid on ka mujal söödud. Ma wõiksin teie rahustuseks ütelda, et Wenemaalt on miljonid puudad wilja wälja weetud igasuguste mustade ja walgete bandede jaoks, selle wiljaga korraldati kontrrewolutsioonilisi salkasid, kes wõitlesid Wenemaa vastu. Teil peaks natukene häbi olema Wenemaad igapäew meele tuletada, sest et teie sõrm, millega teie Wenemaa poole näitate, on Wenemaa werest määritud.

See segane olukord on just meie kodanlusele kasulik ja minu eelkõneleja rkl. Piiskar ütles väga trehwawalt, mis selle olukorraga tahetakse kätte saada: Selles olukorras on hea soomust lõigata, nii palju kui jätkub wõtta, mis wõtta on ja saagu siis homme, mis saab.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja **O. Amberg**: Et olulisi muudatusi Riigikogu poolt ette ei ole kantud, siis panen ma ette kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwe 275.641.700 marga suuruses kinnitada.

Juhataja **A. Kerem**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Sellega on see ettepanek enamusega vastu wõetud.

On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ma konstateerin, et enamus on poolt. (P r o t e s t i h ü ü d e d.) Selle vastu waieldakse. Ma panen ettepaneku uuesti hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on saanud poolt 27 häält, vastu 19, sellega vastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **J. Bergman**.